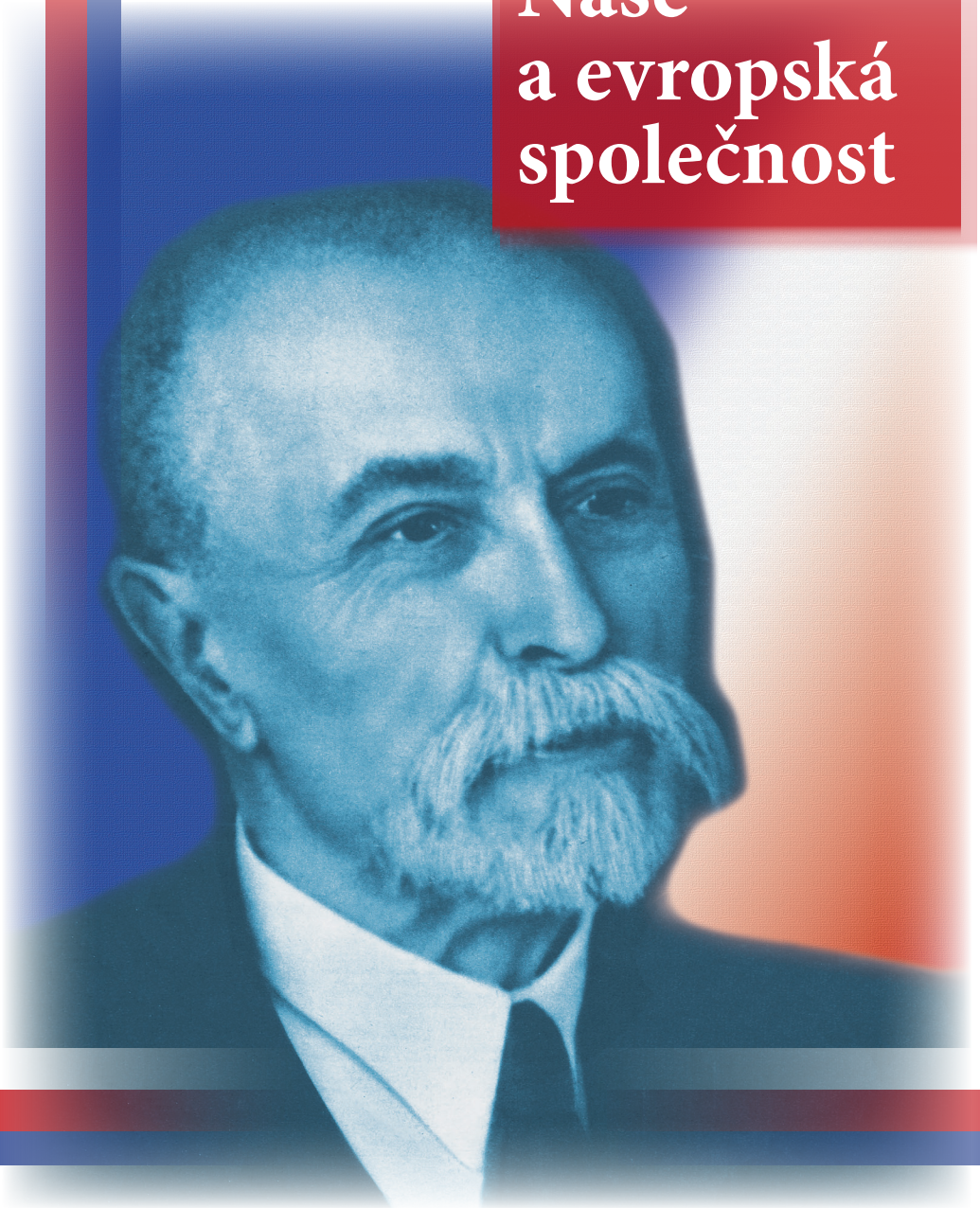
Naše a evropská společnost

Sborník projevů, přednášek a příspěvků. Setkání konané při příležitosti 165. výročí narození Tomáše Garrigua Masaryka

NAŠE A EVROPSKÁ SPOLEČNOST

Sborník projevů, přednášek a příspěvků při příležitosti 165. výročí narození

TOMÁŠE GARRIGUA MASARYKA

Setkání konané 5. března 2015 pod záštitou
předsedy Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky
Jana Hamáčka

v budově Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky

Praha 2015

Naše a evropská společnost

Sborník projevů, přednášek a příspěvků.
Setkání konané při příležitosti 165. výročí narození
Tomáše Garrigua Masaryka 5. března 2015
pod záštitou předsedy Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky
Jana Hamáčka v budově Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky

Projekt je uskutečněn za laskavé podpory Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR
a Ministerstva kultury ČR.
Akce je pořádána v rámci Husova roku 2015.
© Církev československá husitská
ISBN: 978-80-7000-113-4

Obsah:

Pozdravy a projevy

Masaryk nám připomíná duchovní tradice státu
Projev patriarchy CČSH Tomáše Butty 5
Projev předsedy Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR
Jana Hamáčka 7
Projev pražského biskupa CČSH
doc. ThDr. Davida Tonzara, Th.D. 9

Přednášky a příspěvky

Masaryk's View of the Bohemian Reformation 11
Masarykův pohled na českou reformaci
prof. Zdeněk V. David, Ph.D., Senior Scholar, Woodrow Wilson
International Center for Scholars, Washington D.C., USA 21
Masaryk a Hus – pohled teologický
Doc. ThDr. Jiří Vogel, Th.D., proděkan, Husitská teologická fakulta
Univerzity Karlovy 30
M. Jan Hus, česká reformace a Církev československá husitská
ThDr.Tomáš Butta 37

Diskuze

Mgr. Joel Ruml 42
Prof. ThDr. Jan Blahoslav Lášek 42
Prof. ThDr. Zdeněk Kučera 43
Modlitba při příležitosti výročí narození T. G. Masaryka 45

Masaryk nám připomíná duchovní tradice státu

Vážený pane předsedo, vážení bratři biskupové, vážený bratře synodní senio-re, vzácní hosté, dámy a pánové, sestry a bratři!

V letošním roce uplyne 600 let od smrti Mistra Jana Husa. K tomuto výročí se připravuje řada akcí v Husinci, v Praze, v Kostnici a na dalších místech. Jak probíhala vzpomínka na českého reformátora před 100 lety, kdy tomu bylo od kostnické události 500 let? Tehdy Evropu zachvátila první světová válka, žádné velké veřejné Husovy oslavy se v naší zemi v rámci Rakousko-Uherska konat nemohly. Pomník na Staroměstském náměstí v Praze byl sice odhalen, ale v tichosti. A byl to právě Tomáš G. Masaryk, kdo se zcela veřejně přihlásil k Husovi a jeho pětisté jubileum se tak stalo pro něho podnětem pro úsilí směřující ke vzniku samostatného státu.

Vystoupil v místech spojených se švýcarskou reformací – v Curychu a v Ženevě. V Curychu působil reformátor a humanista Huldrich Zwingli, který byl současně politikem a demokratem a který zemřel v bitvě u Kappelu (1531). V Ženevě – městě obklopeném a chráněném horami, nazývaném „protestantským Římem", působil Jan Kalvín, jehož dřevěná kazatelna v hlavním chrámě je dodnes zachována. Masaryk v těchto městech na pozvání spolků pronesl řeč, ve které ukázal na význam české reformace, která má svůj počátek v Mistru Janu Husovi. Tuto dějinnou a náboženskou tradici 15. až počátku 17. století tak učinil ideovým předpokladem pro vznik samostatného státu.

Podle Masaryka však nelze na historii navazovat nekriticky, ale naopak kriticky. Říká: „Náš obrodní úkol spočívá v kritickém navazování na naši minulost. A nebojím se slova: kritické navazování" (Jan Hus, Naše obrození a naše reformace. Praha 1923, s. 135). Na české reformaci spatřoval dvě chyby – její polovičatost a užití násilí (tamtéž, s. 135). Za polovičatost a kompromis považoval utrakvismus – církev podobojí – a hodnotil více radikální směry jako táborství a Jednotu bratrskou (tamtéž, s. 157). Nepovažoval za nedostatek obranný charakter husitství, ale aktivní násilí (tamtéž, s. 149). Dodnes jsou tato témata v zájmu badatelů. Jedním z nich je prof. Zdeněk David, který svými odbornými pracemi umožňuje více poznávat a nově zhodnotit méně známý a neprávem opomíjený utrakvismus (Z. David: Nalezení střední cesty. Výzva utrakvistů Římu a Lutherovi. Praha 2012).

Za trvalý přínos české reformace považoval Masaryk vzdělání a rozvíjení národní kultury. Na Husovi oceňoval právě jeho vztah k vědě a k národu (Hus, s. 138). Dalším rysem je autorita svědomí (Hus, s. 130). Vedle Písma svatého a tradice se Hus opíral o rozumové myšlení a o svědomí. A pak je to zvláště mravnost a humanita (Hus, s. 157). Mravní zaujetí a nárok je charakteristickým znakem pro Husa a českou reformaci.

V čele našeho státu stál v letech 1918-1935 filozof, politik, člověk, k jehož dílu je pro nás užitečné se stále vracet a nechat se jím inspirovat i pro naši současnost. Osobnost tohoto našeho prezidenta je stálou připomínkou i toho, že stát potřebuje duchovní živé tradice, ze kterých vyrůstá a na kterých je budován. K tomuto připomenutí chce přispívat i toto naše dnešní setkání.

Tomáš Butta
patriarcha

Projev předsedy PSP ČR

Je mi velkou ctí, že zde dnes mohu k vám promluvit u příležitosti jubilea narození našeho prvního prezidenta T. G. Masaryka a v roce, kdy si připomínáme 600 let od smrti velkého reformátora, Mistra Jana Husa.

Oba tyto naše velikány spojuje jedna velká hodnota: úcta k pravdě. Jan Hus, který byl ochoten ve jménu pravdy přinést i nejvyšší oběť, je autorem věty: „ Pravda vítězí, i když na čas poražena bývá."

A Tomáš Garrigue Masaryk, který byl velkým obdivovatelem Mistra Jana Husa, tento výrok vtělil do prezidentské standardy. Slova „Pravda vítězí!" jsou tak stálou připomínkou toho, jak velký význam má věrnost pravdě pro český národ.

Sám náš první prezident pak definoval význam pravdy pro politickou praxi. Masaryk řekl: „Je-li moc pravdou a právem, pak ovšem politika se stane částí zoologie - a basta!" To jsou důležitá slova. A jsou také zcela v kontextu s Janem Husem.

Oba dva naši velcí předkové nám říkají: pravda není majetkem mocných, není právem silnějšího, může být ponižována, může někdy i prohrát - ale nakonec vždy zvítězí, nakonec se vždy ukáže, kdo má pravdu, a kdo ji nemá.

To je velmi silné a velmi optimistické sdělení. Je to také sdělení, které je stále aktuální. V každé době je totiž nutné se o pravdu zasazovat, doslova je nutné se o ni poprat. Hus a Masaryk nám říkají, že pravda není a nikdy nebude majetkem silnějšího. Ale právě naopak. Že se musí prosadit i síle navzdory.

Měli bychom být hrdí na to, že Hus a Masaryk jsou našimi předky. Možná nejsme jedním z největších národů světa. Ale rozhodně jsme národem, který má ostatním co říci. Jsme národem, který si zakládá na pravdě.

Myslím, že vůbec není náhoda, když naše zatím krátká polistopadová historie sází na pravdu, humanitu, lidská práva. Je to přece naše tradice. A je to dobrá tradice. Díky Janu Husovi, T. G. Masarykovi a po listopadu Václavu Havlovi je naše malá země vnímána PRÁVĚ jako obránce pravdy, humanity a lidských práv.

T. G. Masaryk také řekl, že státy se udržují těmi ideály, na kterých vznikly. Je proto naší povinností tyto ideály udržovat a tím udržovat i étos našeho státu. Obhajoba pravdy je společná jak první republice, tak době polistopadové.

Lidé dnes často mají dojem - a často ne neoprávněný - že o pravdu v politice a veřejném životě až tak nejde. Že jde o to, kdo má zrovna v ruce mocenské páky a větší klacek. A že pravda se neukazuje v diskuzi, jak říkal Masaryk, ale je dána řešením, o kterém rozhodne šéf.

Tento názor v žádném případě nesdílím. Jakkoli mám na řadu věcí své jasné názory. Jakkoli se mohu opřít o podporu silné politické strany. Jakkoli si mohu třeba myslet, že moji oponenti se mýlí. Chci, aby se pravda ukázala v diskuzi. Protože demokracie JE přece diskuze.

Máme obrovské štěstí, že žijeme v době, kdy se za pravdu ani neupaluje, ani nestaví na veřejný pranýř. Hus a Masaryk byli ochotni obraně pravdy obětovat mnohé. Jsme povinni jejich odkazu dostát.

Tam, kde Hus riskoval život a Masaryk kariéru, dnes riskujeme maximálně momentální odmítnutí či podpásový politický úder. To se dá velice dobře vydržet. Jde o to, abychom se za své činy nemuseli stydět. Abychom se mohli podívat do očí našim dětem a říci jim: národ Husa a Masaryka stále ctí pravdu. Na pravdě nám stále záleží.

Jako předseda Poslanecké sněmovny si velice dobře uvědomuji, jak je důležité, aby každý názor dostal svůj prostor. Ať už jsem působil v opozici či nyní ve vládní koalici - a v budoucnu třeba opět v opozici. Podstatné je, aby se vedla diskuze. Abychom hledali pravdu v síle argumentů, nikoli v síle slova.

Toto je stále aktuální odkaz Husa a Masaryka pro naši současnost. Cítím velkou odpovědnost tomuto odkazu dostát. Nepřijímám poněkud cynický názor, že nezáleží na tom, kdo má pravdu, ale kdo má momentální většinu. Jakkoli dnes tuto většinu reprezentuji. Zítra tomu tak být vůbec nemusí. A já chci, aby jak dnes, tak zítra platilo ono Husovo: pravdy každému přejte.

Stejně tak si přeji, abychom vždy měli dost takových státníků, jakým byl T. G. Masaryk. Lidí, kteří hájí to, co považují za správné, byť by proti sobě měli velkou frontu odpůrců, včetně většiny médií.

Na závěr si dovolím ještě poslední citaci z T. G. Masaryka: „Pravda je ve všem, i v politice nejpraktičtější.“ To naprosto podepisuji!

Jan Hamáček
předseda PSP ČR

Projev pražského biskupa CČSH

Vážený pane předsedo, bratře patriarcho, mí milí, sestry a bratři.
Musím říci, že mám velikou radost z toho, že se zde pravidelně setkáváme a že kontinuálně navazujeme na to, co Masaryk proslovil, co napsal a jakým způsobem jednal. Musím také přiznat, že když jsme se včera setkali s profesorem Davidem a měl jsem tu čest s ním strávit celý večer, byl jsem dojat, protože jsem konečně viděl autora knihy, která mě před třemi lety zcela uchvátila. A která se mnou putovala na mnohá místa. Dnes jsem si knihu nechal od profesora Davida podepsat.

V minulých letech jsem se vždy snažil najít nějakou kontinuitu a kladl jsem si otázku, co by nám Masaryk asi řekl na to, že se zde takto scházíme, uvažujeme, přemýšlíme. Víte, že jsem mnohokrát opakoval onu Masarykovu větu: důležité je, abyste neplýtvali prázdnými slovy, abyste to, co říkáte, potom také skutečně činili. Jen v ploché rovině přečtení projevů si člověk nic neodnese. Masaryk nás učí, abychom se chránili různých frází v našich projevech: a tak se o to snažíme – každý jak umí a jak je mu dáno. Hovořili jsme o tom, že člověk by si měl z každého takového setkání odnést alespoň jednu věc a právě to byl Masarykův cíl – abychom si každý, z toho, co slyšíme, našli alespoň jednu věc, kterou chceme zlepšit. Říkal: každý den vylezte na jednu šprušli žebříku o kus dál. Co má konat parlament, co mám konat já jako občan?

Dnes jsem se zběžně díval na příspěvek Jan Hus – naše obrození, naše reformace. Masaryk napsal tento spis v roce 1896, tedy v době, o které se dá říci, že je budoucností i katolické moderny, budoucností předzvěsti nového věku. Spis začíná jednoznačně: hledej pravdy, slyš pravdu, uč se pravdě, miluj pravdu, prav pravdu, drž se pravdy až do smrti. Navazuje na Husa a říká, že naše společnost i my dnes se máme proměnit.

Snažíme se o to, jistě. Ale je ta naše proměna vidět také mezi lidmi, kteří jsou kolem nás, kteří v tomto okamžiku procházejí kolem parlamentu? Masaryk říká: potřebujeme znovuzrození, vzbuzení, vzkříšení; to je renesance našeho života. Pokrok, vývoj a rozvoj. Ale pouze na duchovním základě.

Dnes dochází k obrovskému rozvoji. Abych byl konkrétní – přibývají například nové aplikace na mobil, tak dokonalé, že si s nimi často ani nevíme rady. Masaryk říká: ano, to všechno je dobré, ale jenom tehdy, bude-li to na pevných základech. Ještě nejsme národ Husův. Humanismus ano, ale musí být na zákla-

dě náboženstvo-mravním. Husova reforma byla náboženská – proto měla dosah a vliv. My se dnes snažíme reformovat a i tím, že jste tady – a že mnozí z vás jsou tu už po patnácté – je jasně vyjádřeno, že chceme něco dělat. Jen pořádně neznáme metodu – jako bychom potřebovali onu aplikaci, klíč k lidu, který Masaryk měl. Neoslovil všechny, ale velkou většinu národa. Masaryk říká: reformace každého jednotlivce znamená reformaci, svobodu svědomí. A to je důležité. Abychom se my sami cítili svobodní. Svoboda není anarchie, svoboda je odpovědnost, je-li postavena na základě, kterým je Kristus.

Když vychází Masarykova revoluce, náš systematický teolog, profesor Spisar píše svou práci „President Masaryk, náboženský člověk a myslitel". A v závěrečné kapitole píše: Masaryk – toť program československé církve.

Možná bychom dnes neřekli „jenom Masaryk", dodali bychom Kristus. Všichni svědkové víry a také president Masaryk, ale především my sami, se můžeme stát těmi, kteří ponesou pochodeň nejprve sami před sebou a potom před všemi lidmi v této republice a podaří se nám – a měli bychom se o to pokusit – každý den vylézt o tu jednu šprušli onoho pomyslného žebříku nahoru.

Mějte se dobře a pojďme společně vylézt o jeden schod výš. Děkuji za pozornost.

Doc. ThDr. David Tonzar, Th.D.
biskup pražský

Masaryk's View of the Bohemian Reformation

Zdeněk V. David
Woodrow Wilson International Center for Scholars
One Woodrow Wilson Plaza
1300 Pennsylvania Avenue, NW
Washington, D.C. 20004-3027

Thomas Masaryk naturally viewed Jan Hus as the central figure of the Bohemian Reformation.[1] Since we are celebrating Hus's anniversary this year, it is interesting to note that Masaryk assigned a major significance to the great reformer's jubilee. Thus he anticipated the quincentennial fairly early: in a speech of September 1912 in Plzeň, he stated that the coming jubilee of 1915 should be an occasion to clarify the religious problem in Bohemia; he then had in mind, especially a separation of church and state.[2] Yet, as we shall see, when the anniversary actually arrived in less than three years, he would have an opportunity to utilize the occasion in a much more significant way.

Beginnings

Although the future President had paid relatively little attention to Hus in the earlier stages of his academic career, nevertheless some of his basic views became at least adumbrated in book reviews for the journal *Atheneum*, which he edited in the 1880s. These included the characterization of Hus as primarily a religious rather than nationalist thinker, and as a moral teacher rather than a dogmatic theologian,[3] as well as his thesis that Hus's legacy was more

[1] For a brief survey, see also Kotyk, Jiří, "Tomáš Garrigue Masaryk a Jan Hus," *Teologické texty,* 8 (1997), 133-134.
[2] Masaryk, Tomáš G., *Politika vědou a uměním,* 1911-1914, Spisy, 28 (Prague: Masarykův ústav AV ČR, 2011), 248.
[3] Critique of Alfred von Kremer's *Eine culturgeschichtliche Studie* (Vienna, 1885); Masaryk, Tomáš G., *Z počátků Athenea, 1883-1885*, Spisy 18 (Prague: Masarykův ústav AV ČR, 2004), 126; Masaryk, Tomáš G., *Slovanské studie a texty z let 1889-1891*, Spisy 20 (Prague: Masarykův ústav AV ČR, 2007), 367-369.

truly followed by Petr Chelčický and the Unity of Brethren than it was by any other participants in the Bohemian Reformation, including the Taborites and the Utraquists.[4]

Fin de Siècle: 1890s

Masaryk went on to develop these crucial ideas in the 1890s, mainly in his three fundamental treatises *Česká otázka, Naše nynější krize,* and *Jan Hus*.[5] For him, Hus was not a nationalist in the modern sense of the word. Masaryk quotes him as saying: "I love more a good German than a bad Czech," and "Domestic enemies are the worst of enemies." Masaryk absolves Hus of nationalist responsibility for the exodus of German University professors from the University of Prague in 1409. The German professors did not leave because of national discrimination, but because of their hostility to the Reformation. Moreover, Hus's heirs, especially the Brethren, showed a great zeal for a supranational, global mission.[6] In addition, Masaryk absolves Hus of Slavophilism; the sources of his ideas were not Slavic. According to Masaryk, Hus opposed the formal structure not only of the Western Church (esp. papacy), but also the hierarchy of the Eastern Church. Theologically Hus drew on Western thinkers, especially on Wyclif; he did not experience any similar impact from Eastern theological literature. Thus Hus did not exhibit any connection with the so-called Cyrilo-Methodian tradition.[7]

On the issue of morality versus theology, according to Masaryk, Hus became involved in conflict with Rome and the papacy for preaching moral reform and freedom of conscience, rather than questions of the dogmas of the faith. Masaryk agreed with the French historian, Ernest Denis (1849-1921) that Hus had enormous moral courage, which led him eventually to undergo martyrdom, but he did not become the founder of a new religion, unable or unwilling to lead his revolt to an ultimate conclusion. The principal demand of Hus was a renewal of morals; he made this ethical effort the hallmark of Bohemian Reformation. Thus, he was primarily a reformer of personal and social conduct, not a theologian -- his theological learning was inferior to Wyclif's.[8] The emphasis on morals had radical implications: it denied authori-

[4] His review of Ant. Lenz, *Učení Petra Chelčického o eucharistii* (Prague: Zeman, 1884); Masaryk, Tomáš G., *Z počátků Athenea*, 1883-1885, Spisy 18 (Prague: Masarykův ústav AV ČR, 2004), 167;
[5] Tomáš G. Masaryk, *Česká otázka. Naše nynější krize.* Jan Hus, Spisy 6 (Prague: Masarykův ústav AV ČR, 2000)
[6] Masaryk, *Česká otázka. Naše nynější krize. Jan Hus,*319.
[7] Masaryk, *Česká otázka. Naše nynější krize. Jan Hus,* 138.
[8] Masaryk, *Česká otázka. Naše nynější krize. Jan Hus,* 150-151.

ty in the church to clergy and even to popes, if they did not observe the inner authority of morality and piety. This message was the core of his largest and most learned work "De ecclesia."[9]

With reference to some later perverse interpretations, it is interesting to note that, according to Masaryk, Hus was not a revolutionary per se. It did, however, happen that his insistence on truth led to conflicts, but he then shielded himself by citing Sts. Gregory and Augustine that it was more proper to let conflict arise than to abandon the truth. Along these lines, Masaryk deplored the later religious compromises, such as the Compactata, as departures from Hus's quintessential probity.[10] In addition, arguing against Marx's and Engels's economic materialism, Masaryk maintained that the faith and reformist zeal of Hus could not be explained on the basis of economics.[11]

The true legacy of Hus, therefore, was not that of a nationalist or a social revolutionary, but that of a model teacher of religion. His bequest was also that in religious matters, one should rely on reason and Scripture, not on extrinsic ecclesiastical authority. Moreover, Hus' death and the persecution of the Czech nation during the Counter-Reformation should teach us to condemn the use of force in matters of religion. Those who wished to honor Hus, must adhere to freedom of religion, and to freedom of thought.[12] In defending Hus's legacy at this time, Masaryk deplored the changed attitude of the Catholic clergy, which shifted from a benign view of Hus during the Enlightenment, to an animosity typical of Counter-Reformation hostility during the second half of the nineteenth century.[13]

The future President engaged in a more elaborate defense of Hus against the assertions of his then professorial colleague, Josef Pekař, who questioned Hus's intellectual originality, portrayed him as a fierce nationalist leader, and tried to white-wash his inhuman treatment by the Council of Constance. Pekař minimized Hus's intellectual importance by maintaining that most of his views were derived from Wyclif. For Masaryk, Hus's importance rested on the creative utilization of Wyclif's ideas, first against corruption in the church and, second in defense of freedom of individual conscience against blind authority.

[9] Masaryk, *Česká otázka. Naše nynější krize. Jan Hus,* 318.
[10] Masaryk, *Česká otázka. Naše nynější krize. Jan Hus,* Jan Hus, 321.
[11] Masaryk, Tomáš G., *Otázka sociální. Základy marxismu filosofické a sociologické,* 2 vols. Spisy 9-10 (Prague: Masarykův ústav AV ČR, 2000)., 1:135.
[12] Masaryk, *Česká otázka. Naše nynější krize. Jan Hus,* 357.
[13] Masaryk, *Česká otázka. Naše nynější krize. Jan Hus,* 315.

This led to the emancipation of human reason, and to a moral and intellectual rebirth of the modern age.[14] Masaryk, especially questioned Pekař's claim that Hus's core idea was a national assertion. Actually, Hus's leading idea was a religious one, and his reliance on an Englishman – Wyclif – for his ecclesiology, actually attested to his cosmopolitan leanings. Masaryk admitted that national feelings rose up during the struggles of the Reformation, but this phenomenon was certainly not central to the reformist movement. The Czechs entered into conflicts with the Germans because Rome relied on the German Emperor in the struggle against the Reformation. Pekař was wrong, maintaining – more generally – that Czech intellectual development was powered by a struggle against the Germans; actually it was driven by its own internal aspirations.[15] Finally, Masaryk contested Pekař's assertion that Hus was sentenced to death validly according to the existing legal system of the Roman Church. Masaryk retorted that there was no agreement within the Church on the treatment of heretics; while Thomas Aquinas permitted death penalty for them, St, Augustine's standpoint was more moderate. Masaryk further showed that even in the nineteenth century there were retrospective disputes among Roman legists in Italy and Germany about the need to put heretics to death.[16] As the bottom line, the Council of Constance committed judicial murder since the Council Fathers condemned Hus for heresy – in the last analysis – on the false grounds of denying transubstantiation, which he had, in fact, definitely accepted.[17]

For good measure Masaryk also opposed the assertions of Josef Kalousek that Hus's critique had become irrelevant. Kalousek claimed that at the Council of Trent the Roman Church corrected all the corrupt practices which Hus had condemned and thus he would then been satisfied with the ultimate condition of the universal church, had he lived to see it. Masaryk countered that Hus did not limit himself to condemning the malfeasance of the clergy. Beyond that, and more importantly, he opposed blind obedience to ecclesiastical authority, and stood for the rights of individual conscience. The imbalance between authority and individual rights was not corrected by the Roman Church. To the contrary, the situation deteriorated with the benighted declaration of Papal Infallibility in 1870.[18]

[14] Masaryk, *Česká otázka. Naše nynější krize. Jan Hus,*350-359.

[15] Masaryk, *Česká otázka. Naše nynější krize. Jan Hus,* 361-363.

[16] Masaryk, *Česká otázka. Naše nynější krize. Jan Hus,* 364. Related to this issue, Masaryk later pointed out that the claim that Hus was killed by the state, not by the church was also an untenable excuse. Masaryk, Tomáš G., *Z bojů o náboženství*, 1904-1906, Spisy 26 (Prague: Masarykův ústav AV ČR, 2014), 555.

[17] Masaryk, *Česká otázka. Naše nynější krize. Jan Hus,* 322.

[18] Masaryk, *Česká otázka. Naše nynější krize. Jan Hus,* 354-356.This issue still remains of historiographic interest, see Jiří Kejř, Husův process. Prague: Vyšehrad, 2000.

Opening of the Twentieth Century: 1900-1914

In the opening years of the twentieth century leading up to the outbreak of World War I, Masaryk rehearsed and amplified the themes from the *fin de sciècle*, particularly Hus's internationalism and moralism. With respect to nationalism Masaryk reiterated his denial of Hus's anti-German stance and his alleged intellectual receptivity to the Slavic impulses from the East. Above all, it was wrong to maintain that Hus's reformism grew out of a national feeling – from a Czech antagonism against the Germans. To the extent that there was friction between the Czechs and the Germans, it did not have a nationalist character; the sacred speech then was Latin, and only after the end of Roman ecclesiastical monopoly, in later centuries could a nationalist feeling attach to the Czech or the German language. Similarly, Hus and the Bohemian Reformation did not echo the Slavic Eastern liturgy, or link up with the ninth-century Byzantine mission in Moravia.[19] The feelings of Hus and of the Unity of Brethren— that followed in his path – were religious, not national. Their Reformation did not focus on linguistics, but upon an increase in moral life.[20]

Masaryk once again affirmed that Hus, despite his moral earnestness and zeal, was not a creative theologian. While he felt that liturgy should stress the internal side rather than the external one, he retained the dogmas of the Roman Church (such as transubstantiation) so that he might even be called a Catholic, albeit a reformed one. His weakness as a theologian accounts for his dependency on Wyclif. Yet, even if he quoted Wyclif verbatim without attribution, he should not be accused of plagiarism. He simply followed in that the custom of medieval theologians in citing contemporary authorities anonymously.[21] Masaryk, however, did note a certain weakness in Hus's overwhelming emphasis on ethics. For Masaryk, morality was not religion; and in that sense Hus's standpoint could be regarded as a distant precursor in Kant's error, who wished to establish morality in place of religion.[22]

[19] Masaryk,Tomáš G., *Ideály humanitní a studie* z let 1901-1903, Spisy 24. Prague: Ústav T. G. Masaryka, 2011, 248.
[20] Masaryk, Tomáš G., *Z bojů o náboženství*, 1904-1906, Spisy 26 (Prague: Masarykův ústav AV ČR, 2014), 127.
[21] Masaryk, *Ideály humanitní a studie z let 1901-1903*, 250. On this point, see also Zdeněk V. David, "Hus a anglická homiletika: Beda Ctihodný a Wyclif v Husových českých spisech," in Petr Hlaváček, ed. *O felix Bohemia!* Studie *k dějinám české reformace.* K poctě *Davida R. Holetona* (Prague: Collegium Europaeum, 2013), 65.
[22] Masaryk, *Z bojů o náboženství*, 1904-1906, 81.

During the first decade of the twentieth century Masaryk further enlarged the scope of Hus's significance by highlighting new attributes. Above all, Hus declared conscience, not the church, to be the guiding authority in religion.[23] Second, Hus exhibited remarkable tolerance which Masaryk illustrated with a scene from his execution by fire; when an old benighted woman added a piece of wood to the pyre, he smiled and simply said: "Sancta simplicitas."[24] Third, Hus taught a great virtue of courage *[zmužilost]* that should be emulated in modern Czech society; namely, to stand firmly behind one's conviction.[25]

World War I, 1914-1918

As noted before, Masaryk anticipated Hus's 500th anniversary as early as 1912.[26] Actually, as the world situation developed he was able to utilize Hus's international stature in an especially effective way when he found himself in exile after the outbreak of World War I in the spring of 1915.

Writing in March of that year, Masaryk asked Czech émigré organizations in England, France, the United States, and Switzerland to arrange gatherings for the day of Hus's death with speakers who were especially interested in the Bohemian Reformation. Such events would spread knowledge of the Czechs and their cause.[27] Moreover, stress on the connection between the Czech independence movement in World War I and the spirit of Hus would arouse special sympathies, showing that Czech action was not just political and national, but above all had a moral content.[28] For his own first formal declaration of the start of Czech independence movement he chose Switzerland on the occasion of Hus's feast day in 1415.[29] Actually, he gave two speeches, in which

[23] Masaryk, Tomáš G., *Politika vědou a uměním,* 1911-1914, Spisy, 28 (Prague: Masarykův ústav AV ČR, 2011), 205.
[24] Masaryk, *Politika vědou a uměním*, 1911-1914, 134.
[25] Masaryk, *Z bojů o náboženství,* 1904-1906, 330-331
[26] Masaryk, *Politika vědou a uměním*, 1911-1914, 248.
[27] Tomáš G. Masaryk, *Válka a revoluce: Články, memoranda, přednášky, rozhovory,* 1914-1916, Spisy, 30 (Prague: Masarykův ústav AV ČR, 2005), 57
[28] Masaryk, Tomáš G., *Světová revoluce za války a ve válce, 1914-1918*, Spisy 15 (Prague: Masarykův ústav AV ČR, 2005), 54-55.
[29] Masaryk, *Světová revoluce za války a ve válce*, 1914-1918, 138

he presented his view of Hus as a reformer of morals rather than of doctrine, who attacked primarily moral corruption among the hierarchy and the clergy. First he spoke in Zurich on July 4, 1915, [30] then in Geneva two days later.[31]

Masaryk found appeals to Hus particularly effective in England in gaining support for the Czech cause.[32] In his famous inaugural lecture as Professor of Slavonic Studies at the University of London on October 19, 1915, he portrayed Hus as the one who first broke the intellectual monopoly of the Roman Church and opened the road to Reformation.[33] Subsequently for the remainder of the war, Masaryk gained British sympathies by utilizing references to Anglo-Czech contacts, especially Hus's relationship to Wyclif, and in addition to Komenský's intellectual involvement with Anglophone scholars and educators.[34]

After the World War

On his return to the newly established Czechoslovakia in the immediate postwar years, Masaryk referred on several occasion to the importance of appeals to the legacy of Hus in advancing the cause of independence. On December 23, 1918, in his first report to the Czechoslovak government on his wartime activity abroad, he noted his stress on the religious, rather than the national significance of Hus's legacy. He highlighted the celebrations of Hus's anniversary in 1915 that started in Switzerland, then progressed to England. There in every church a statement about Hus was read, "in which the nationalist moment was kept in the background, and the religious moments were set forward." [35] In February 1920, during a reception for the British Ambassador in Prague, Masaryk once more focused on the connection between Bohemia and England due to the relationship between Hus and Wyclif.[36] La-

[30] Tomáš G. Masaryk, *Válka a revoluce: Články, memoranda, přednášky, rozhovory, 1914-1916*, Spisy, 30 (Prague: Masarykův ústav AV ČR, 2005),78.
[31] Tomáš G. Masaryk, *Válka a revoluce: Články, memoranda, přednášky, rozhovory, 1914-1916*, Spisy, 30 (Prague: Masarykův ústav AV ČR, 2005), 82-83.
[32] Masaryk, *Světová revoluce za války a ve válce*, 1914-1918, 72.
[33] Tomáš G. Masaryk, *Válka a revoluce: Články, memoranda, přednášky, rozhovory, 1914-1916*, Spisy, 30 (Prague: Masarykův ústav AV ČR, 2005), 125.
[34] Masaryk, *Světová revoluce za války a ve válce*, 1914-1918, 93
[35] Masaryk, Tomáš G., *"Zpráva ministerské radě o zahraniční činnosti,"* December 23, 1918, in his *Cesta demokracie I*, Spisy 33 (Prague: Masarykův ústav AV ČR, 2003), 37.
[36] Masaryk, *Cesta demokracie I*, 227.

ter that year, during a celebration of the town of Tábor, Masaryk stated that he intentionally and symbolically used the 500th anniversary of Hus's death to declare publically for the first time the Czechoslovak struggle against the Habsburgs and the Austrian monarchy.[37]

The immediate postwar focus on Hus appears to have receded in his subsequent statements on religious issues in general and the Bohemian Reformation in particular. During the ceremony of receiving an honorary doctorate of theology from the Hus Theological Evangelical Faculty on May 24, 1923, Masaryk did not mention Hus at all. Instead, he highlighted three iconic religious personalities: St. Paul, Plato, and Jesus.[38] In a marginal way he mentioned four actors in Bohemian Reformation: Žižka, Chelčický, George of Poděbrady, and Komenský.[39] Again in his speech during his highly visible ceremonial journey to Paris at the inauguration of the Institute for Slavic Studies on October 17, 1923, in discussing Czech contribution to European culture he dwelt on Žižka, Chelčický, George of Poděbrady, and Komenský, while Hus was barely mentioned.[40]

Whatever may have been the reason for this temporary, but rather visible neglect of Hus, Masaryk made up for it by his ringing endorsement at the notorious Hus celebration on July 6, 1925 when the day was established as a national holiday with an impressive ceremony in the Old Town Square of Prague in the presence of the President and members of the government. A flag with the chalice was demonstratively raised over the Castle of Prague. A manifesto *(Manifest k oslavám M. Jana Husa)* was read, which undoubtedly reflected the views of Masaryk, who served as the document's co-author and edtor-in-chief. It was this event that antagonized the Vatican and led to the recall of nuncio Francesco Marmaggi from Prague.[41]

As for the *Manifest*, two of the points may appear quaint or outmoded to the twenty-first century reader. One celebrates a lost cause: Hus affected intellectual life not only in Bohemia, but also in Slovakia, thus he was also in consequence of his work a creator of Czechoslovak national unity. The other could be construed to anticipate the discredited ideals of people's democracy of the second half of the twentieth century: Hus also taught that in line with

[37] Masaryk, *Cesta demokracie I* 252.
[38]. Masaryk, Tomáš G., *Cesta demokracie II*, Spisy 34 (Prague: Masarykův ústav AV ČR, 2007), 424.
[39] Masaryk, *Cesta demokracie II*, 426,
[40] Masaryk, *Cesta demokracie II*, 468.
[41] Masaryk, Tomáš G., *Cesta demokracie III*, Spisy 35 (Prague: Masarykův ústav AV ČR, 1994), 108-110.

correcting spiritual abuses it was also necessary to correct social abuses; "without an effort to correct social abuses there was no religion, no morality, no culture, no patriotism."

As for the other points, Masaryk stated that 1. Hus was commemorated and celebrated primarily as a preacher of, and fighter for, freedom of conscience and of thought, not as a martyr. 2. Hus's significance was not only national, but global: preaching the Gospel of love and liberating conscience and intellect. 3.Hus's importance did not rest on his specific religious views but in his zeal and activity. 4.The Czech nation followed Hus's example not to seek domination and self-aggrandizement, but to serve the entire mankind; it did not follow material, but spiritual goals. All the great men of the nation followed the lines pointed out by him: Žižka, Chelčický, Palacký, Havlíček, Tyrš. 5. In the name of Hus's ideals the Czech nation won victories not only in the time of Žižka, but also during the First World War, which led a successful revolution both at home and abroad. 6. The national political liberation was due to Hus – to the heritage of his ideals which led individuals to sacrifice their lives for the just cause.[42] The latter group of points appears as a still valid definition of the significance of Jan Hus's intellectual legacy to the Czech nation and to the entire world. It was Masaryk's last significant statement on the legacy of Hus.

Bohemian Reformation

In conclusion we might point out briefly what role in Czech history Masaryk assigned to the Bohemian Reformation as a whole – the movement which developed in the wake of Jan Hus. In his master narrative of the Czech national development, Masaryk identified as the salient feature of this history the crucial relationship between the Bohemian Reformation, on the one hand, and on the other, the Czech National Awakening and the consequent political culture of the nineteenth century. Masaryk did not see the relationship as a single process; instead, he discerned a double-track bond. The negative one – at which he looked askance – proceeded from the sixteenth-century Utraquism via the Voltairean Enlightenment (and even the Jesuits) to Josef

[42] Masaryk, *Cesta demokracie III,* 108-109.

Jungmann and the nineteenth-century Party of Young Czechs. The positive track – that he cherished – proceeded from the Unity of Brethren of the sixteenth century through Jan Komenský and the Herderian Enlightenment to the nineteenth-century teaching of František Palacký and Karel Havlíček.[43] Thus the two tracks had sharply distinguished, even contrary, values. In any case, however, it was the positive track that performed, according to Masaryk, the magnificent role in the intellectual and moral development of Czech history, and radiated its benefits to the outside world.[44]

[43] On this topic, see Zdeněk V. David, *"Realism and Religion in Masaryk's Political Thought," Per saecula ad tempora nostra*, sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka, eds. Jiří Mikulec and Miloslav Polívka, 2 vols. Prague: Historický ústav AV ČR, 2007, 2: 657-663.
[44] Masaryk, *Světová revoluce za války a ve válce,* 1914-1918, 346; Masaryk, Cesta demokracie I, 197.

Masarykův pohled na českou reformaci

Zdeněk V. David

Tomáš Garrigue Masaryk zcela přirozeně nahlížel na Mistra Jana Husa jako na ústřední postavu české reformace.[1] Vzhledem ke skutečnosti, že letos oslavujeme významné Husovo jubileum, je pro nás nesmírně přínosné a cenné zjištění, jak veliký význam připisoval obdobnému jubileu před sto lety sám Masaryk.

Na blížící se 500. výročí proto reagoval poměrně brzy: již v září 1912 ve svém projevu v Plzni uvedl, že nadcházející jubileum, které rok 1915 přinese, by mělo být příležitostí k určité reflexi náboženské otázky v Čechách a k diskuzi o ní; měl přitom na mysli především odluku církve od státu.[2] Jak ještě uvidíme, když avizované výročí za necelé tři roky nastalo, naskytla se mu šance využít oné příležitosti ještě významnějším způsobem.

Počátky

Ačkoli věnoval budoucí prezident Janu Husovi v raných stádiích své akademické kariéry relativně malou pozornost, některé ze svých základních postojů a názorů přinejmenším naznačil v recenzích pro časopis *Atheneum*, který redigoval v osmdesátých letech 19. století. V nich charakterizoval Husa spíše jako náboženského než národního myslitele a oceňoval v něm více učitele mravnosti nežli dogmatického teologa.[3] Současně vyjádřil své přesvědčení, že Husův odkaz následoval daleko věrněji Petr Chelčický a Jednota bratrská nežli jiní aktéři české reformace včetně táboritů a utrakvistů.[4]

[1] Pro stručný vhled do problematiky viz např. Kotyk, Jiří, „Tomáš Garrigue Masaryk a Jan Hus," *Teologické texty*, 8 (1997), 133-134.
[2] Masaryk, Tomáš G., *Politika vědou a uměním*, 1911-1914, Spisy, 28 (Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2011), 248.
[3] Kritika A. von Kremerovy *Eine culturgeschichtliche Studie* (Vídeň, 1885); Masaryk, Tomáš G., *Z počátků Athenea*, 1883-1885, Spisy 18 (Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2004), 126; Masaryk, Tomáš G., *Slovanské studie a texty z let 1889-1891*, Spisy 20 (Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2007), 367-369.
[4] Recenze Ant. Lenz, *Učení Petra Chelčického o eucharistii* (Praha: Zeman, 1884); Masaryk, Tomáš G., *Z počátků Athenea*, 1883-1885, Spisy 18 (Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2004), 167.

Fin de Siècle: **devadesátá léta 19. století**

Masaryk navázal na tyto stěžejní myšlenky a dále je rozpracovával v devadesátých letech, zvláště ve svých třech fundamentálních pojednáních *Česká otázka, Naše nynější krize a Jan Hus*.[5] Hus pro něj nepředstavoval nacionalistu v moderním smyslu tohoto slova, což Masaryk dokládal citováním jeho slov: „Raději mám dobrého Němce, nežli špatného Čecha" a „nejhorší nepřátelé jsou domácí nepřátelé". Masaryk nepřisuzuje Husovi vinu za odchod německých profesorů z pražské university v roce 1409. Němečtí profesoři neodešli kvůli národní diskriminaci, ale pro své nepřátelské postoje k reformaci. Navíc Husovi následovníci, zejména Bratři, vykázali obrovský zápal a nadšení pro nadnárodní globální misii.[6] Masaryk Husa rovněž zprošťuje jakéhokoli obvinění ze slavjanofilství: prameny jeho myšlení nespočívaly ve slovanství. Podle Masaryka se Hus stavěl proti formálním strukturám nejen Západní církve, zvláště papežství, ale také hierarchii církve Východní. Teologicky Hus čerpal ze západních myslitelů, zvláště pak z Viklefa. Nezaznamenáváme žádný podobný vliv ze strany východní teologické literatury. Můžeme tak konstatovat, že Hus nevykazoval žádné spojení s tak zvanou cyrilo-metodějskou tradicí.[7]

Pokud jde o otázku morálky versus teologie, Hus se podle Masaryka nedostal do konfliktu s Římem a papežskou mocí ani tak, protože by kázal o otázkách dogmat víry, ale spíše pro hlásání potřeby reformy morálky a svobody svědomí. Masaryk souhlasil s francouzským historikem Ernestem Denisem (1849-1921), že Hus měl obrovskou mravní odvahu, což ho nakonec vedlo až k podstoupení mučednické smrti; nestal se však zakladatelem nového náboženství – neměl ambice či nechtěl svou revoltu vést až do krajních konců. Hlavním požadavkem Husovým byla obnova mravnosti a tento etický zápas se stal charakteristickým znakem české reformace. Byl tak především reformátorem jednání v rovině osobní a sociální – nikoli teologické; ve svých teologických názorech se opíral o Viklefa.[8] Důsledný požadavek morálky měl radikální důsledky: zpochybňoval autoritu tak často v církvi připisovanou kléru a papežům – pokud ji nepodpírala autorita mravní a zbožnost. Tento důraz byl jádrem jeho největší a nejpoučnější práce „De ecclesia".[9]

[5] T. G. Masaryk, *Česká otázka. Naše nynější krize. Jan Hus*, Spisy 6 (Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2000)
[6] Masaryk, *Česká otázka. Naše nynější krize. Jan Hus,* 319.
[7] Masaryk, *Česká otázka. Naše nynější krize. Jan Hus,* 138.
[8] Masaryk, Česká otázka. *Naše nynější krize. Jan Hus,* 150-151.
[9] Masaryk, *Česká otázka. Naše nynější krize. Jan Hus,* 318.

Pokud jde o některé pozdější převrácené interpretace, je důležité si uvědomit, že podle Masaryka sám Hus nebyl přesvědčeným revolucionářem. Jeho postoj k pravdě a mravnosti, zejména ochrana těchto hodnot proti zneužívání mocnými, nebyl zamýšlen nikterak revolučně, vycházel z vnitřního Husova přesvědčení a přirozenosti. Když následně vedl ke konfliktům, zaštiťoval se Hus citacemi sv. Řehoře a Augustina, že je lépe dopustit konflikt nežli opustit pravdu. Podobně Masaryk odsuzoval pozdější náboženské kompromisy, jako jsou kompaktáta, coby odklony od Husova poctivého přístupu.[10] Rovněž v polemice s Marxovým a Engelsovým ekonomickým materialismem Masaryk říká, že pevnou víru a nadšení pro reformu u Husa nelze vysvětlovat na bázi ekonomie.[11]

Skutečný a opravdový odkaz Husův netkví proto v tom, že by byl „nacionalistou" či sociálním revolucionářem, nýbrž příkladným náboženským učitelem. Jeho dědictvím je také názor, že v otázkách náboženství by se člověk měl opírat o rozum a Písmo, ne o vnější církevní autoritu. Husova smrt a persekuce českého národa za protireformace by nás rovněž měly učit zákazu užití síly v otázkách náboženství. Ti, kteří chtějí Husa skutečně ctíti, musí držet svobodu náboženství a svobodu myšlení.[12] Když Masaryk obhajoval ve své době Husův odkaz, odsuzoval změněný postoj katolického kléru, jenž přešel od benigního pohledu na Husa za osvícenství během druhé poloviny 19. století až k animositě typické pro protireformační nepřátelský postoj.[13]

Do ještě propracovanější obhajoby Husa se budoucí prezident pustil, když se vyrovnával s tvrzením svého tehdejšího univerzitního kolegy Josefa Pekaře, jenž zpochybňoval původnost Husových intelektuálních názorů a popisoval ho jako razantního národního vůdce a snažil se zlehčit kruté zacházení s Husem na Kostnickém koncilu. Pekař umenšoval též Husův intelektuální význam tím, že tvrdil, že většina jeho názorů byla přejata od Viklefa. Pro Masaryka naopak Husův význam spočíval na kreativním využití Viklefových názorů, za prvé pokud jde o zkaženost církve a za druhé při obraně svobody individuálního svědomí proti slepé autoritě. To vedlo k emancipaci lidského rozumu a k mravnímu a intelektuálnímu probuzení moderního věku.[14]

[10]Masaryk, *Česká otázka. Naše nynější krize. Jan Hus*, 321.
[11] Masaryk, Tomáš G., *Otázka sociální. Základy marxismu filosofické a sociologické,* 2 vols. Spisy 9-10 (Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2000), 1-135.
[12] Masaryk, *Česká otázka. Naše nynější krize. Jan Hus,* 357.
[13] Masaryk, *Česká otázka. Naše nynější krize. Jan Hus*, 315.
[14] Masaryk, *Česká otázka. Naše nynější krize. Jan Hus,* 350-359.

Masaryk zvláště zpochybňoval Pekařovo tvrzení, že Husovou stěžejní myšlenkou bylo národní sebeprosazení. Husovo ohnisko zájmu naopak tkvělo v oblasti náboženské a to, že se zaštítil Angličanem – Viklefem – v otázce nauky o církvi, jen dosvědčuje jeho kosmopolitní tendence. Masaryk připustil, že národní cítění se během reformace skutečně „pozvedlo", ale tento jev jistě nebyl pro reformní hnutí tím nejzásadnějším. Češi se dostali do konfliktů s Němci, protože Řím se v boji proti reformaci opíral o německého císaře. Pekař se mýlil, když v obecném smyslu slova tvrdil, že český intelektuální vývoj byl posilován bojem proti Němcům; byl totiž hnán spíše jeho vlastními vnitřními cíli.[15] A v neposlední řadě se Masaryk postavil proti Pekařově tvrzení, že Husovo odsouzení k smrti bylo platné dle právního řádu Římské církve. Uvedl na to konto, že v rámci církve nepanovala shoda ohledně nakládání s heretiky; zatímco například Tomáš Akvinský pro ně připouštěl trest smrti, stanovisko sv. Augustina bylo mírnější. Masaryk dále ukázal, že dokonce ještě v 19. století probíhaly retrospektivní disputace mezi specialisty na římské právo v Itálii a Německu o možnosti odsoudit heretiky ke smrti.[16] Podtrženo, sečteno, Kostnický koncil spáchal justiční vraždu, jelikož církevní otcové Husa odsoudili za herezi – v posledním šetření – na základě falešných obvinění z popírání transsubstanciace, kterou však Hus nepochybně akceptoval.[17]

Kromě toho Masaryk oponoval také tvrzením Josefa Kalouska, že se Husova kritika stala irelevantní. Kalousek tvrdil, že na Tridentském koncilu Římská církev napravila všechny nešvary, na které Hus poukazoval, a kdyby se toho byl býval dožil, byl by se stavem univerzální církve spokojený. Masaryk na to odpověděl, že Hus se neomezoval na zákaz zavrženíhodného jednání kléru. Ještě většího významu je fakt, že byl proti slepé poslušnosti církevní autoritě a postavil se za práva individuálního svědomí.

Rozpor mezi autoritou a právy jednotlivce nebyl Římskou církví řešen. Naopak situace se zhoršila obskurním prohlášením papežské neomylnosti v r. 1870.[18]

[15] Masaryk, *Česká otázka. Naše nynější krize. Jan Hus,* 361-363.

[16] Masaryk, *Česká otázka. Naše nynější krize. Jan Hus,* 364. Co se týče této věci, Masaryk později uvedl, že ani tvrzení, že byl Hus zavražděn nikoli církví, ale státem, nikterak neospravedlňuje. Masaryk, Tomáš G., *Z bojů o náboženství, 1904-1906*, Spisy 26 (Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2014), 555.

[17] Masaryk, *Česká otázka. Naše nynější krize. Jan Hus,* 322.

[18] Masaryk, *Česká otázka. Naše nynější krize. Jan Hus*, 354-356. Tato otázka zůstává v popředí zájmu historiografie; viz Jiří Kejř, *Husův proces*. Praha: Vyšehrad, 2000.

Na prahu 20. století: 1900 - 1914

V počátečních letech 20. století, která vedla až k vypuknutí 1. světové války, se Masaryk s ještě větší vehemencí vrátil k tématům *z fin de sciècle*, zvláště k Husovu „internacionalismu" a důrazu na mravnost. Co se týče Husova předpokládaného nacionalismu, Masaryk zopakoval své popření jak jeho antigermánského postoje tak údajné intelektuální otevřenosti pro slovanské impulsy z východu. Bylo především nesprávné domnívat se, že Husovy reformní myšlenky vyrostly z národního cítění – z antagonismu Čechů proti Němcům. Ano, byly jisté třenice mezi Čechy a Němci – ty ale neměly nacionální charakter: posvátným jazykem byla latina, a teprve když skončil monopol Římské církve v následujících staletích, se národní cítění mohlo upínat a vztahovat k českému či německému jazyku. Podobně Husovi ani české reformaci nebyla blízká slovanská východní liturgie ani zde nebyl vztah k byzantské misii na Moravě v 9. století.[19] Cítění Husa a Českých bratří, kteří následovali jeho cestu, bylo náboženské, ne národní. Jejich reformace se nevázala k jazyku, ale k požadavku mravního života.[20]

Masaryk opět ujišťoval, že Hus, přes svou mravní opravdovost a nadšení, nebyl kreativním teologem. A maje za to, že liturgie by měla zdůraznit vnitřní spíše než vnější stránku, zůstával u dogmat Římské církve (jako je transsubstanciace), takže bychom ho dokonce mohli nazývat katolíkem, byť reformovaným. Jeho „váhavost" v oblasti teologie vysvětluje příklon k Viklefovi. A přesto, i když citoval Viklefa doslova, aniž by ho uvedl jako autora, nelze jej obvinit z plagiátorství. Jednoduše tak následoval zvyku středověkých teologů, kteří citovali současné autority, aniž by udávali jména.[21] Masaryk nicméně zaznamenal určitou Husovu slabost v přílišném kladení důrazu na etiku. Pro Masaryka nelze položit rovnítko mezi mravností a náboženstvím. A v tomto smyslu lze Husovo stanovisko považovat za vzdáleného předchůdce omylu, jehož se dopustil Kant ve snaze nahradit náboženství mravností.[22]

[19] Masaryk,Tomáš G., *Ideály humanitní a studie z let 1901-1903*, Spisy 24. Praha: Ústav T. G. Masaryka, 2011, 248.

[20] Masaryk, Tomáš G., *Z bojů o náboženství*, 1904-1906, Spisy 26 (Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2014), 127.

[21] Masaryk, *Ideály humanitní a studie z let 1901-1903*, 250. O tomto viz rovněž Zdeněk V. David, *„Hus a anglická homiletika: Beda Ctihodný a Wyclif v Husových českých spisech,"* in Petr Hlaváček, ed. *O felix Bohemia! Studie k dějinám české reformace*. K poctě *Davida R. Holetona* (Praha: Collegium Europaeum, 2013), 65.

[22] Masaryk, *Z bojů o náboženství,* 1904-1906, 81.

Během první dekády dvacátého století Masaryk ještě více zvýšil rozsah Husova významu tím, že podtrhl nové stránky Husova díla. Především skutečnost, že Hus přisuzoval v otázkách náboženství roli hlavní autority svědomí, nikoli církvi.[23] A za druhé Hus oplýval pozoruhodnou tolerancí, což Masaryk ilustroval scénou z jeho popravy upálením: když jedna stařenka přidala na hranici poleno, usmál se a jednoduše řekl: „Sancta simplicitas."[24] Za třetí, Hus prokázal obrovskou statečnost a odvahu a tu je třeba napodobovat v moderní české společnosti; jmenovitě stát si pevně za svým názorem.[25]

Světová válka, 1914-1918

Jak jsme již uvedli výše, Masaryk předjímal Husovo pětisté výročí již v roce 1912.[26] S tím, jak se situace vyvinula, byl schopen využít mezinárodního formátu Husovy postavy zvláště efektivním způsobem, když se sám ocitl v exilu po propuknutí 1. světové války na jaře roku 1915.

V březnu tohoto roku Masaryk písemně žádal české uprchlické organizace v Anglii, Francii, ve Spojených státech a Švýcarsku, aby zorganizovaly shromáždění na den Husovy smrti za přítomnosti řečníků znalých české reformace. Takové události měly rozšířit povědomí o Češích a jejich situaci.[27] Navíc důraz na spojení mezi hnutím za českou nezávislost za 1. světové války a duchem Husovým měl dát vzrůst zvláštnímu porozumění, ukázat, že české reakce nebyly jen politické a národní, ale také, a především – měly morální obsah.[28] Za místo svého prvního oficiálního prohlášení počátku hnutí české nezávislosti si vybral Švýcarsko při příležitosti oslavy Husova výročí r. 1915.[29] Měl ve skutečnosti dva projevy, kdy prezentoval pohled na Husa coby reformátora morálky spíše než doktríny, jenž vystupoval především proti mravní zkaženosti mezi

[23] Masaryk, Tomáš G., *Politika vědou a uměním*, 1911-1914, Spisy, 28 (Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2011), 205.
[24] Masaryk, *Politika vědou a uměním,* 1911-1914, 134.
[25] Masaryk, *Z bojů o náboženství,* 1904-1906, 330-331.
[26] Masaryk, *Politika vědou a uměním*, 1911-1914, 248.
[27] Tomáš G. Masaryk, *Válka a revoluce: Články, memoranda, přednášky, rozhovory, 1914-1916,* Spisy, 30 (Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2005), 57.
[28] Masaryk, Tomáš G., *Světová revoluce za války a ve válce, 1914-1918,* Spisy 15 (Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2005), 54-55
[29] Masaryk, *Světová revoluce za války a ve válce, 1914-1918,* 138.

církevní hierarchií a klérem. Nejprve hovořil v Curychu 4. července 1915[30] a pak o dva dny později v Ženevě.[31]

Masarykovi se odvolání se na Husa obzvláště „vyplatilo" v Anglii, kde získal podporu pro řešení české otázky.[32] Ve své slavné inaugurační přednášce profesora slovanských věd na Universitě v Londýně 19. října 1915 vyobrazil Husa jako postavu, která poprvé zlomila intelektuální monopol Římské církve a otevřela cestu k reformaci.[33] Později Masaryk získal britské sympatie, když odkazoval na anglo-české kontakty, zvláště na Husův vztah k Viklefovi a také na Komenského intelektuální vztahy s anglofonními badateli a učiteli.[34]

Po válce

Když se bezprostředně po válce Masaryk vrátil do nově vytvořeného Československa, zdůrazňoval při několika příležitostech důležitost obrácení se k Husovu odkazu při podnikání kroků směřujících k nezávislosti. Když 23. prosince 1918 podával československé vládě svou první zprávu o aktivitě za pobytu v zahraničí, zmínil svůj důraz na náboženský význam Husova odkazu oproti důrazu národnímu. Připomněl oslavy Husova výročí v r. 1915, které byly zahájeny ve Švýcarsku a poté se přesunuly do Anglie. V každém kostele tam četli prohlášení o Husovi, „*v němž byl národní prvek v pozadí a náboženské faktory naopak v popředí*".[35] V únoru 1920 během recepce pořádané pro britského ambasadora v Praze se Masaryk ještě jednou zaměřil na spojení mezi Čechami a Anglií s ohledem na vztah mezi Husem a Viklefem.[36] Později v témže roce, během oslav města Tábor, Masaryk prohlásil, že využil úmyslně a symbolicky výročí Husovy smrti, aby poprvé veřejně vyhlásil zápas Čechoslováků proti Habsburkům a Rakouské monarchii.[37]

[30] Tomáš G. Masaryk, *Válka a revoluce: Články, memoranda, přednášky, rozhovory, 1914-1916*, Spisy, 30 (Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2005), 78.
[31] Tomáš G. Masaryk, *Válka a revoluce: Články, memoranda, přednášky, rozhovory, 1914-1916,* Spisy, 30 (Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2005), 82-83.
[32] Masaryk, *Světová revoluce za války a ve válce, 1914-1918*, 72.
[33] Tomáš G. Masaryk, *Válka a revoluce: Články, memoranda, přednášky, rozhovory, 1914-1916*, Spisy, 30 (Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2005), 125.
[34] Masaryk, *Světová revoluce za války a ve válce, 1914-1918*, 93.
[35] Masaryk, Tomáš G., *„Zpráva ministerské radě o zahraniční činnosti,"* 23. prosince 1918, in *Cesta demokracie I*, Spisy 33 (Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2003), 37.
[36] Masaryk, *Cesta demokracie I,* 227.
[37] Masaryk, *Cesta demokracie I*, 252

Zdá se, že bezprostřední poválečné zacílení na Husa a na českou reformaci zvláště v následných prohlášeních o náboženských otázkách obecně ustoupilo. Během ceremonie udílení čestného titulu doktor teologie na Husově československé evangelické fakultě bohoslovecké 24. května 1923 Masaryk Husa ani nezmínil. Namísto toho připomenul tři ikonické náboženské osobnosti: apoštola Pavla, Platona a Ježíše.[38] Okrajovým způsobem zmínil čtyři aktéry české reformace: Žižku, Chelčického, Jiřího z Poděbrad a Komenského.[39] A podobně ve svém projevu během slavnostní návštěvy k inauguraci Ústavu slovanských studií v Paříži 17. října 1923 při diskuzi o přispění Čechů k evropské kultuře se opíral o Žižku, Chelčického, Jiřího z Poděbrad a Komenského, zatímco Husa stěží zmínil.[40]

Ať již bylo důvodem k tomuto dočasnému, ale spíše vizuálnímu opomíjení Husovy osobnosti cokoli, Masaryk vše „odčinil" okamžikem hlasitého přitakání proslulým husovským oslavám 6. července 1925, kdy byl tento den prohlášen za národní svátek za mohutné ceremonie na Staroměstském náměstí v Praze za přítomnosti presidenta a členů vlády. Nad Pražským hradem byla demonstrativně vyvěšena vlajka s kalichem. Četl se Manifest k oslavám M. Jana Husa, jenž nepochybně reflektoval pohledy Masaryka, který představoval ko-autora a hlavního editora. Právě tato událost to byla, co vyprovokovalo odezvu Vatikánu a vedlo k odvolání papežského nuncia Francesca Marmagiho z Prahy.[41]

Co se týče Manifestu, dva z jeho bodů se mohou čtenáři jednadvacátého století jevit jako poněkud archaické a podivné. Jeden oslavuje „zbytečnou námahu": Hus ovlivnil intelektuální život nejen v Čechách, ale i na Slovensku a přispěl tak svým způsobem k vytvoření československé národní pospolitosti. Ten druhý můžeme nazvat jako anticipaci diskreditovaných ideálů demokracie druhé poloviny dvacátého století: Hus také učil, že v souladu s narovnáním v duchovní rovině je nezbytné sjednat nápravu v rovině sociální; *„bez úsilí sjednat nápravu v rovině sociální není žádné náboženství, žádná mravnost, žádná kultura a žádné vlastenectví."* Pokud jde o další body, Masaryk uvedl, že: 1. Hus je vzpomínán a oslavován především jako kazatel a bojovník za svobodu svědomí a myšlení, ne jako mučedník. 2. Husův význam není jen národní, ale též globální: kázal evangelium lásky a osvobození svědomí a intelektu. 3. Husův význam nespočívá v jeho specifických náboženských představách, ale v jeho konání a nadšení. 4. Český národ následuje Husův příklad ne, aby usiloval

[38] Masaryk, Tomáš G., *Cesta demokracie II*, Spisy 34 (Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2007), 424.
[39] Masaryk, *Cesta demokracie II*, 426,
[40] Masaryk, *Cesta demokracie II,* 468.
[41] Masaryk, Tomáš G., *Cesta demokracie III,* Spisy 35 (Praha: Masarykův ústav AV ČR, 1994), 108-110.

o dominanci či ukázal svou vlastní důležitost, ale aby tak posloužil celému lidstvu; nesleduje materiální, ale duchovní zájmy. Všichni velcí mužové národa, Žižka, Chelčický, Palacký, Havlíček, Tyrš, se drželi linií, které vyznačil. 5. Ve jménu Husových myšlenek český národ dosáhl vítězství nejen v čase Žižky, ale i za 1. světové války, kdy vedl úspěšné revoluce doma i v zahraničí. 6. Hus měl zásluhy na národním politickém osvobození – díky odkazu jeho ideálů, které vedly jednotlivce k životním obětem pro spravedlivou věc.[42] Posledně jmenovaná skupina bodů se stále zdá být platnou definicí významu Husova intelektuálního dědictví českému národu i celému světu. Šlo o Masarykovo poslední významné prohlášení týkající se Husova odkazu.

Česká reformace

Pojďme v závěru krátce upozornit na to, jakou roli v české historii Masaryk připisoval české reformaci obecně - coby hnutí, které se vyvinulo po vystoupení Jana Husa. Ve svém mistrném líčení českého národního vývoje identifikoval Masaryk jako podstatný rys těchto dějin klíčový vztah mezi českou reformací na jedné straně a na straně druhé českým národním probuzením a následnou politickou kulturu 19. století. Masaryk nevnímal tento vztah jako jeden ucelený proces; spíše zde rozlišoval dvojí linii: ta negativní, k níž přistupoval s jistou rezervou, postupovala od utrakvismu 16. století přes „voltairovské" osvícenství (a dokonce jezuity) až k Jungmannovi a Straně mladočechů 19. století. Ten pozitivní zdroj, kterého si vážil, postupoval od Jednoty bratrské 16. století přes Komenského a herderiánské osvícenství až k učení Františka Palackého a Karla Havlíčka v 19. století.[43] Tyto dvě větve měly ostře vymezené odlišné hodnoty. V každém případě to však byla právě ona pozitivní linie, která dle Masaryka sehrála zásadní roli při intelektuálním a morálním vývoji českých dějin a přinesla tak prospěch vnějšímu světu.[44]

[42] Masaryk, *Cesta demokracie III,* 108-109.

[43] Více o tomto tématu viz Zdeněk V. David, *"Realism and Religion in Masaryk's Political Thought,"* Per saecula ad tempora nostra, sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka, eds. Jiří Mikulec a Miloslav Polívka, 2 vols. Praha: Historický ústav AV ČR, 2007, 2: 657-663.

[44] Masaryk, *Světová revoluce za války a ve válce, 1914-1918*, 346; Masaryk, Cesta demokracie I, 197.

Masaryk a Hus – Pohled teologický

Jiří Vogel

Není třeba připomínat, že filozofie náboženství, česká duchovní tradice a osobní náboženská zkušenost hrály v Masarykově myšlení zásadní úlohu. Masaryk se například pokusil analyzovat duchovní krizi moderního člověka a snažil se nalézt řešení, které viděl v racionálním teismu. Jinými slovy odmítal iracionalitu náboženského učení a stavěl na racionálních principech, jako je princip kauzální či teleologický. Masaryk věřil, že etické jednání je vědomým synergismem, součinností s Boží vůlí, důvěrou v Prozřetelnost, která řídí člověka i dění světa. Masaryk věřil, že pokud člověk následuje své určení, uvažuje nad biblickými pokyny a jedná podle nich, hledá pro něj samého určenou cestu, pak jej Prozřetelnost vede a on sám poznává, že následování má racionální charakter a je v podstatě moudrostí. Masaryk byl zároveň i v oblasti náboženské dostatečně citlivý a byl si vědom hranic racionality. Chápal, že Boží existenci dokázat nelze a že s dokazováním vznikají další neřešitelné problémy. Masaryk byl schopen žasnout nad krásou stvoření, kterou popisoval slovy náboženské zkušenosti. V otázce teodiceje (proč je ve světě zlo, je-li nad námi dobrý Bůh) odmítal přijít s nějakým levným řešením a dělat „Bohu advokáta" a raději uznal, že na tyto otázky odpovědět nedokáže. Pouze dodával, že ve světě vidí více dobra než zla. Věřil ve vyšší skrytý účel, který dává smysl veškerému lidskému jednání. Věřil v nesmrtelnost duše. Zánik duše mu připadal nespravedlivý, svědčil by o nesmyslnosti a bezúčelnosti života. Masaryk viděl vrchol náboženství v následování Ježíše. Ježíšova osobnost byla pro něj vrcholem duchovního úsilí a archetypem života vedeného sub specie aeterni. Na druhou stranu nerad používal výraz Kristus, který v něm evokoval pro něj samého nepraktický a v mnoha případech škodlivý teologicko-spekulativní kontext, který následovníky Ježíše svádí na scestí iracionality a pasivity. Náboženství spojoval s nadějí, spatřoval v něm schopnost překonávat strach a životní krize a podněcovat touhu po poznání a moudrosti. Masaryk byl také zbožný, rád si čítával v Bibli, rozvažoval nad biblickými texty, modlil se a tvrdil, že jeho víra je prostá, v některých případech hovořil o dětské víře.

Není divu, že taková osobnost, jakou byl Masaryk (univerzitní profesor, filozof, politik, státník), poutala a dodnes poutá pozornost řady lidí, jejichž bada-

telská, politická či osvětová činnost se náboženství nějakým způsobem dotýká. Jen v oblasti teologie bychom mohli nalézt desítky studií, které věnovaly Masarykovým postojům k náboženství značnou pozornost. A pokud bychom tento pohled omezili jen na Církev československou husitskou a na její profesory a docenty působící na bohoslovecké fakultě, stěží bychom zde našli nějakého teologa, který by se Masarykem v tomto ohledu nějak nezabýval. Nemá smysl zde jednotlivé vyjmenovávat, pouze poukážu ke sbírce TGM ve třech stoletích, ve které je učiněn zajímavý výběr 150 studií věnovaných Masarykovým náboženským názorům, přičemž jde zejména o myslitele z okruhu Českobratrské církve, tzn., že uvedená sbírka zdaleka nepostihuje celé spektrum. A nebylo psáno pouze o Masarykových názorech, ale jeho myšlenkami se řada teologů inspirovala a dále je rozvíjela.

Dosud jsem hovořil pouze o Masarykových osobních postojích k náboženství. Náboženství však podle Masaryka nebylo jen výrazem budování identity dospělého jedince, nýbrž i výrazem budování společenské, případně národní identity. Proto Masaryk svoji pozornost obracel také do oblasti českých dějin náboženství a jejich klíčový okamžik odkryl v životním osudu, literárním díle i činech Mistra Jana Husa. Odtud je třeba rozumět Masarykovým neustálým výzvám k četbě Husa a studiu pramenů české reformace. Skoro v každé větší práci se se jménem českého mučedníka setkáme. Myslím, že zvláště přínosná pro pochopení toho, co Hus pro Masaryka znamenal, může být četba Světové revoluce, která je jakousi Masarykovou životní bilancí. Masaryk ale také hovoří o tristní neznalosti Husových spisů, o dalších osobnostech české reformace ani nemluvě, kritizuje, že nejsou ještě vydány Husovy spisy, že zájem o tyto klíčové postavy našich dějin ve srovnání s počátky našeho obrození spíše upadá, že národ není dostatečně věrný svým ideálům, namísto toho pošilhává po cizích vzorech. Rád bych ve svém příspěvku nastolil otázku, do jaké míry bylo Masarykovo chápání Husa správné, a pokud ne zcela správné, jaký význam by to mělo pro celou jeho koncepci humanitního ideálu. Za tímto účelem bych rád analyzoval alespoň jednu Masarykovu práci, která nese jméno Jana Husa ve svém názvu.

V roce 1896 vyšla menší brožura, která bezprostředně navazovala na Masarykovu Českou otázku a Naši nynější krisi pod titulem Jan Hus: naše obrození a naše reformace. Nešlo o další monografii věnovanou národnímu mučedníkovi, jak by někdo mohl usuzovat z názvu. Nehodlal informovat o jeho životních osudech, ani představit právní problematiku kostnického procesu či identifikovat hlavní teologické figury Husových stěžejních děl. Tato témata sice Masaryk ve své studii zmiňuje, ovšem jen aby odkryl hlavní konstantu českých dějin, která podle něj klíčí v Husovi, rozvíjí se v české reformaci a ob-

novuje v národním obrození. Jinými slovy obrození chápe jako pokračování Husových činů a místního reformačního hnutí a za jejich společný základ považuje bratrský či humanitní ideál. V dalším sledu se pak Masaryk snaží prokázat, jak se tato myšlenka prosazovala u katolických (Dobrovský, Havlíček) i evangelických (Kollár, Palacký) obrozenců. Konstantou českých dějin je humanitní ideál, který má svůj pramen v Husovi a české reformaci. Dlouho byl utiskován protireformačním tlakem, avšak nakonec se znovu probudil a to i u katolických myslitelů. Tento humanitní ideál je odlišný od revolučního humanitního ideálu (francouzské revoluce), má svůj základ ve vnitřním duchovním životě a vymezuje konečný cíl člověka a smysl lidského života jako život etický. V tomto ohledu je Hus, česká reformace i obrození darem nejen českému člověku, nýbrž celému světu. Proto Masaryk ve své knize varuje před cizími vlivy, zejména před osvícenským liberalismem, který podle něj postrádá duchovní a mnohdy i etickou dimenzi a příliš se opírá o egoismus a sobectví, ale i před některými dalšími idejemi, které rozmělňují českou duchovní identitu humanitního ideálu, jako je idea cyrilometodějská, za kterou vidí skrytý panslavismus, který oslabuje českou národní identitu.

Jak je vidět, Masaryk hodlal ve své knize především prokázat, že obrození je pokračováním reformace, upevnit toto vědomí, vystavit kritice cizí vlivy a slepé obrozenecké proudy, které český ideál humanitní deformují. Ačkoli hlavním tématem Masarykovy práce nebyl Hus, nýbrž humanitní ideál (smysl českých dějin), ke kterému daly Husovy činy podnět, přesto se pokusme alespoň obrysově vyznačit základní kontury Masarykova porozumění Husovým stěžejním myšlenkám a zodpovědět otázku, zda a do jaké míry bylo toto porozumění správné.

Masaryk představuje Husa zejména jako reformátora mravní a duchovní praxe. Nepopírá, že byl jistě i význačným teologem, ovšem zdaleka v něm nespatřuje teologickou originalitu a promyšlenost výpovědí Husova předchůdce Johna Wyclifa. Masaryk v tom však nevidí nedostatek, nýbrž přednost. Ohnisko Husova myšlení spatřuje jinde než v teologickém jemnocitu a s povděkem konstatuje, že dogmatické otázky „nemistrovaly" Husovi život. Hus byl pro Masaryka kazatelem svobody svědomí a náboženské svobody, které vedou k osvobození od vnějších autorit i mechanické církevní autority. Pravá reforma církve měla být v Husově duchu zahájena reformou jednotlivých osob. Jen reformace osob může vést ke změně společenského řádu. Proto Masaryk označil za vrcholné Husovo dílo jeho traktát O církvi a za jeho hlavní myšlenku pochopení církve jako obce vyvolených křesťanů, tj. nikoli jen nominálních, nýbrž skutečných křesťanů. Odtud vychází podle Masaryka i Husova kritika osob v církvi. Jen pravý křesťan může být pravým knězem i pravým papežem.

Hus ve svém traktátu podřídil hierarchickou církevní autoritu vnitřní mravní a spirituální autoritě. A právě v tomto ohledu lze podle Masaryka říci, že Husovi šlo o svobodu svědomí, která neměla jen negativní charakter, vzpírání se autoritě, ale i pozitivní povahu, podřízení se autoritě svědomí. Všichni, i autorita církevní a autorita světská, jsou podřízeni autoritě svědomí. Rozdělením na viditelnou církevní organizaci a neviditelnou, pravou církev Hus podle Masaryka překonal napětí mezi vnějšími autoritami. Viditelnou církevní autoritu podřídil autoritě státní či politické, ale učinil na nich nezávislou pravou, neviditelnou církev, které jsou podřízeni všichni a která podle Masaryka nachází svůj výraz ve svědomí.

Masaryk se jistě nemýlil v tvrzení, že traktát O církvi náleží ke stěžejním Husovým spisům, že Husovi šlo o obnovu církve, o kritiku církevní autority či o pochopení církve jako společenství skutečných, nikoli jen nominálních křesťanů. Přesto se, podobně jako je tomu i v dalších výkladech Husova chápání církve z devatenáctého a mnohdy i z dvacátého století, dopustil několika simplifikací. Předně v Husově traktátu nikde nenalezneme tak ostrý předěl mezi viditelnou církevní organizací a neviditelnou církví pravých vyvolených křesťanů. Husovo chápání církve je mnohem komplikovanější a jednoduchá duální struktura rozdělující církev na její viditelnou a neviditelnou složku je jeho myšlení zcela nepřiměřená. Pokud by Hus používal pojmy viditelná či neviditelná, bylo by přiměřenější přičítat pojem neviditelná církev církvi zvítězilé (v nebesích), církvi spící (v očistci), příp. církvi tvořené budoucími předurčenými, avšak ne sumě všech pravých vyvolených křesťanů.

Abychom Husovu chápání církve lépe porozuměli, musíme nejprve jasněji vysvětlit výraz vyvolení. Husova kategorie vyvolení, přesněji řečeno předurčení, má několik vrstev, z nichž některé mají viditelný charakter, jiné spíše neviditelnou povahu, (pokud se tedy budeme stále pohybovat v rovině duality viditelného a neviditelného). Hus například rozlišuje mezi předurčením k věčnému životu a předurčením k víře a spravedlivému jednání. Vedle toho se můžeme u Husa dokonce setkat se zvláštní představou dočasného předurčení. Předně je třeba říct, že předurčení je u Husa vždy pozitivní kategorií, je to darovaná Boží milost. Nikdo nemůže být předurčen k věčnému zatracení. Ti, kteří předurčeni nejsou a nedosáhnou milosti věčného života, jsou podle Husa toliko předzvěděni. Bůh předem zná jejich povahu, a proto jim zvláštní milost věčného života neposkytl. Předurčení patří k církvi, i když v ní třeba momentálně nejsou, avšak předzvědění k ní nepatří, i když v ní zrovna v přítomnosti pobývají a dokonce zastávají řídící funkce. Předurčení se podle Husa vždy viditelně projevuje nebo jednou projeví a to zejména ve víře a ve spravedlivém jednání. Sice nevíme a tudíž ani nevidíme, kdo bude

s konečnou platností spasen (předurčen k životu věčnému), ovšem všichni, kdož jsou vyvoleni k životu věčnému, jednají nebo jednou budou jednat spravedlivě.

Nejproblematičtějším momentem v Husově nauce o predestinaci je kategorie předurčených k dočasné spravedlnosti. Tento výraz je v Husově traktátu O církvi na jiných místech synonymem výrazu předzvědění spravedliví. Hus si byl vědom, že je zde řada lidí, kteří jednají spravedlivě, ale jednou jednat spravedlivě přestanou a nikdy se již nenapraví a nevrátí se zpět na správnou cestu. Jak může někdo být a patřit k církvi a zároveň k ní nepatřit? Hus si je tohoto obtížného momentu vědom a k jeho cti a teologickému umu též patří, že než aby přišel s nějakým laciným řešením, odkáže do roviny tajemství a celou problematiku přirovná k mystériu Kristova boholidství. I Kristus, řekne Hus, umíral na kříži jako člověk, ale byl živ jako Bůh. A to celé platí podle Husa s odkazem na 1 Tm 5,6 i naopak, člověk sice může být živ v těle, a přesto být mrtev v duchu. Předurčení k dočasné spravedlnosti či spravedliví předzvědění mohou jednat viditelně spravedlivě a podílet se na proudění Boží milosti. A stejně tak předurčení k věčnému životu mohou jednat viditelně nespravedlivě a za své jednání si zaslouží nic než být potrestáni, ovšem jednou skrze ně opět začne Boží milost proudit.

V této souvislosti se v některých výkladech Husovy nauky o církvi můžeme setkat s výrazem smíšené tělo (corpus permixtum), který bývá vykládán v tom smyslu, že Hus rozuměl církvi jednak jako viditelné organizaci, ve které jsou ne příliš rozezantelně smíšeni dobří se zlými a jednak jako neviditelné pravé církvi, která je součtem všech předurčených. Hus otázku pouze nominálního křesťana či pokrytce v církvi řeší jinak než rozčleněním církve na viditelnou církevní organizaci, ve které jsou smíšení dobří se špatnými, vyvolení se zavrženými, a na neviditelnou pravou církev spravedlivých, ve které jsou všichni spasení – přítomní, minulí i budoucí. Ve svých obrazech církve ve smyslu mystického těla Kristova Hus rozlišoval mezi těmi, kdo v těle Kristově pouze jsou a těmi, kteří k němu náleží jako jeho údy. I v tomto ohledu dává důraz opět spíše na viditelnou než na neviditelnou realitu církve. Ty, co v těle Kristově pouze jsou, ale nepatří k němu, Hus přirovnává k výměškům, slinám, hnisu apod. Hus tím přeneseně říká, že nespravedlivé jednání lidí, kteří jsou sice v církvi, ale nepatří k ní, je zcela zjevné. Nespravedlivé jednání je viditelnou skutečností, nikoli neviditelnou. Ale jak je to s těmi, kteří v těle Kristově jednají spravedlivě, ale jednou odpadnou? V nich se podle Husa projevuje tekoucí Boží milost a po určitou dobu se třeba zdá, že k tělu patří, dokonce se dá říct, že v těle rostou, nakonec se ale projeví jako neústrojné údy, údy ďáblovy, (na základě středověké anatomie užívá Hus také výrazu „hlízy“). I mystické tělo

Kristovo, jako jedno z dalších pojmenování církve, je tedy spíše realitou viditelnou než neviditelnou.

Podle toho je zřejmé, že církev pro Husa není jen tak nějakou vnější viditelnou organizací, nýbrž církví svatých, svatou církví obecnou, novým stvořením či nevěstou Kristovou a to právě ve své viditelné podobě. Neřesti církve jsou vady na její kráse, a jsou to vady odstranitelné, nejlépe vytrvalým duchovním bojem a mravní ukázněností. Krása nového stvoření mystického těla Kristova však trvá dál navzdory všem démonickým snahám a je viditelná ve spravedlivém a zbožném jednání. Právě proto je Hus tolik kritický k nespravedlivému jednání, k nominálním křesťanům, k špatným duchovním atp. Všechny tyto osoby či fenomény sice v církvi jsou, avšak ústrojně k ní nepatří a to jsme opět schopni rozpoznat svými smysly.

Je toto nepřesné porozumění Husově nauce o církvi zásadním nepochopením pro Masarykův ideál humanitní? Domnívám se, že nikoli. Ohniskem Masarykova ideálu je mimořádný důraz na mravní a duchovní rozměr každého lidského jednání, čili pramenem naší identity je vnitřní svoboda a mravní odpovědnost, která se rodí v životě jedince před Bohem pod zorným úhlem věčnosti. Podobně i u Husa je mravní a duchovní rozměr lidského konání centrálním bodem jeho životního programu. Masarykův synergismus (spolupráce), v němž chce slaďovat naši vůli s Boží vůlí, apelovat na člověka, aby následoval své určení či jednal podle Boží vůle, se některými rysy podobá Husově představě napětí mezi lidským jednáním, které se má řídit zákonem Kristovým, a spravedlností člověka, která je zvláštním vylitím Boží milosti. Zcela zásadní rozdíl však spočívá v chápání významu církve. Masaryk je synem moderní doby. Nedokáže přijmout, že by církev mohla být ve své konkrétní podobě něčím víc než společenstvím lidí, kteří následují slovem i skutky Ježíše z Nazareta a kteří věří, že je vede správnou cestou, i když přijímá její význam pro budování společnosti. Pro Husa má církev význam sama v sobě. Proto mu jde nejen o reformu osob, nýbrž i o nápravu církve, která je novým stvořením, jež nemůže padnout. Hus je člověk veskrze církevní, v církvi a skrze církev se odehrává záchrana člověka. Církev je domem Božím i domem modlitby, nevěstou Kristovou i Kristovým tělem. Pro Husa to nejsou jen vznešená pojmenování vnější viditelné organizace, nýbrž reálná přítomnost nového stvoření ve starém světě, pro které by měl být člověk ochoten vykonat jakoukoli oběť. Husovi nešlo v jeho cestě na hranici jen o svoji pravdu a spásu, nechtěl si jen zachovat svoji tvář před Bohem. Hus se cítil být součástí tohoto nového stvoření, korporativní osoby Kristovy, kterou hodlal očistit, aby mohlo být zachráněno co největší množství lidí, aby nikdo nebyl sveden na scestí zejména zlovolným jednáním pokryteckých nominálních křesťanů.

Hlavní pouto mezi Masarykem a Husem spočívá v propojení slov a činů, životní teorie a praxe. Oba mají sklon k odmítání kompromisů. Oba kritizují soudobého člověka, jeho polovičatost, jeho slabosti, povrchnost, neschopnost stát v pravdě. Oba jsou ochotni riskovat a nasadit ve jménu pravdy, kterou poznali a přijali, svůj život. Ačkoli by bylo možné s řadou Masarykových názorů na náboženství, příp. Husa, českou reformaci a obrození nebo na ideál humanitní polemizovat, jedno se mi zdá zřejmé. Masaryk je podobně jako Hus, Chelčický či Komenský další postavou českých dějin, která skrze své životní dílo dokáže právě díky pevnému poutu mezi myšlením a jednáním k současnému člověku promlouvat v osobních výzvách, apelovat na jeho svědomí a rozhodování. Dokáže jej volat svým způsobem do nitra, k sebereflexi a to nejen k mravní, nýbrž i duchovní. Pomáhá mu otevírat porozumění pro to, že člověk se stává člověkem, pokud si uvědomí možnost, že může vykročit sám ze sebe, ze svého osvětí, vydat sám sebe všanc pro druhé a pouze věřit, že jde správnou cestou. Myslím, že tato jednota spirituality a etiky, která nepodléhá individualismu, ale leží jí na srdci dobro společnosti, a v této odpovědnosti za druhé nachází vnitřní svobodu, je jedním z velkých Masarykových darů českému člověku.

M. Jan Hus, česká reformace a Církev československá husitská

Tomáš Butta

Jaká je spojitost Husa s husitstvím?

Český náboženský reformátor Mistr Jan Hus[1] je osobností evropského rozměru a jeho vystoupení je významnou součástí širokého proudu světové reformace. Náleží k „první reformaci" či „české reformaci", která má některé odlišnosti a specifické znaky na rozdíl od „druhé reformace" začínající vystoupením Martina Luthera v počátku 16. století. Do „první reformace" se řadí valdenství, husitství a Jednota bratrská.

V současnosti se můžeme setkat s názorem, že Hus a husitské hnutí jsou zcela odlišné a Hus nemá nic společného s následujícím obdobím poznamenaným násilím, válkami a ničením kulturních hodnot. Hus jistě odmítal užívání násilí ve službě reformy církve a jeho pojetí reformy bylo založeno na kázání Božího slova, vzdělávání a výchově člověka. Na druhé straně jeho program reformy církve a společnosti se promítá a aktualizuje v následujícím období nazvaném husitství. Husitství neznamená jen války a kulturní devastaci země, ale ve svých původních motivech právě náboženskou proměnu ze zdrojů evangelia a reformu církve a společnosti v čase krize pozdního středověku. Spojitost Husa a husitství spatřujeme nejen v názvu tohoto českého hnutí jako „husitae", původně ovšem s hanlivým přídechem. Především je to zřejmé z toho, že Husův reformní program se ve svém původním jádru stává východiskem „základní husitské konfese", tzv. čtyř pražských článků z června roku 1420

[1] Z literatury o Husovi z poslední doby: ČORNEJ Petr: *Velké dějiny zemí Koruny české V. (1402–1437).* Praha – Litomyšl 2000, s. 84-181; KEJŘ J.: *Hus známý i neznámý.* Karolinum Praha 2010; *Mistr Jan Hus v proměnách času a jeho poselství víry dnešku.* Uspořádali Zdeněk Kučera, Tomáš Butta, Církev československá husitská. Praha 2012; ŠMAHEL František: *Jan Hus. Život a dílo.* Praha 2013; Soukup P.: *Jan Hus.* In: *Husitské století.* Pavlína Cermanová, Robert Novotný, Pavel Soukup (eds.), Nakladatelství Lidové Noviny Praha 2014, s. 53-83; Chadima M.: *Mistr Jan Hus. Člověk, teolog, mučedník*. Česká biblická společnost Praha 2014; POSPÍŠIL C. V.: *Husovská dilemata.* Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří 2015; SOUKUP P.: *Jan Hus. Život a smrt kazatele.* Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2015.

sjednocujících husitské strany a vřazených i do České konfese z roku 1575 jako vyznačení pravých znaků církve.[2]

Husův přímý vliv se ukazuje ve formulacích základních husitských požadavků a je zcela patrný ve třech ze čtyř článků,[3] kterými jsou svobodné kázání Božího slova, ideál církve a jejích představitelů bez politické a hospodářské moci a morální náprava společnosti, tzv. *„stavování a kažení smrtedlných hřiechů a zvláště zjevných.“*[4] V případě prvního článku týkajícího se svobodného kázání Božího slova je na pozadí Husův zápas o svobodu kázání, kdy byl sám stižen zákazem kázat. Hus tento zákaz nerespektoval. Ačkoliv v roce 1412 opustil Betlémskou kapli a odešel z Prahy, aby nejitřil déle již tak napjatou situaci, uchýlil se do západních a jižních Čech. Jak ve svých spisech, například v České postile, ale i ve svých dopisech se vyslovuje proti neoprávněnosti omezování či zakazování církevními představiteli kázat evangelium. Hus kázal i během exilu ve městech, hradech a na odlehlých místech. Toto své zdůvodnění opírá o svědectví Bible a o kněžské svěcení, ve kterém přijal trvalé pověření učit a kázat.[5] Třetí z artikulů se vztahuje k otázce politické moci a majetku některých představitelů tehdejší církve, kdy ***„mnozí kněžie a mnišie světským právem panují a velkým zbožím tělesným“***.[6] Toto bylo již obsahem Husova spisu O církvi (De ecclesia), kde je podrobena kritice středověká církev opírající se o politickou a hospodářskou moc. Reformní řešení inspirované příkladem Krista a prvotní církve je návratem k apoštolské chudobě a prostotě církevních představitelů. Čtvrtý artikul se dotýká morální nápravy církve a společnosti. Čteme-li původní rozšířenou podobu tohoto článku o smrtelných a zjevných hříších, tak jsou tam uvedeny zcela konkrétní projevy morální porušenosti, jak ve společenství, tak ale i projevy svatokupectví v církvi, kterými je nepatřičná záměna duchovních skutečností za hmotné. Duchovní skutečnosti se zaměňují za hmotné například vymáháním peněz za liturgické a svátostné úkony. Zde je zcela zřejmá spojitost s Husovu kritikou vyslovenou v jeho spise O svatokupectví. Jako zpravidla druhý požadavek bývá ve čtyřech pražských

[2] *Čtyři pražské články (artikuly)*. In: *Čtyři vyznání.* Komenského evangelická bohoslovecká fakulta. Praha 1951, s. 291.

[3] Na Husův zřetelný vliv při formování čtyř artikulů poukazuje například církevní historik Martin Wernisch (*Wernisch M.: Husitství. Raně reformační příběh. Brno 2003, s. 61-69*).

[4] *Čtyři pražské články (artikuly)*. In: *Čtyři vyznání*, s. 50.

[5] SOUKUP P.: *„Jak mohou zvěstovat, nejsou-li posláni?“ Autorita a autorizace kazatele u Husa a jeho současníků. In: Amica Sponsa Mater. Bible v čase reformace.* Ota Halama ed., Kalich Praha 2014, s. 109-121.

[6] *Čtyři pražské články (artikuly)*. In: *Čtyři vyznání,* cit. s. 47.

článcích uváděno svobodné podávání svátosti oltářní podobojí způsobou. To se vztahuje k Husovu kolegovi a příteli M. Jakoubku ze Stříbra. Byl to on, kdo inicioval zavádění vysluhování svátosti podobojí laikům na podzim roku 1414 v kostele u Martina ve Zdi a na dalších místech.[7] Hus byl v tomto požadavku zprvu zdrženlivý a očekával od Kostnického koncilu schválení přijímání. Když koncil v červnu 1415 zamítl tento požadavek, chápal to Hus jako rozhodnutí v rozporu s Biblí – Kristovým příkazem i autoritou apoštola Pavla.8 Husovo kladné stanovisko ke kalichu pro laiky podpořilo tuto liturgickou praxi, k níž v Praze a na dalších místech docházelo i přes církevní zákaz. Utrakvista Bohuslav Bílejovský pak ve své Kronice České vyzdvihuje Husovu podporu kalicha i jeho pravověrné učení o Kristově přítomnosti ve svátosti.[9] I Hus má tedy vztah k tomuto pro utrakvisty klíčovému požadavku a byl i v dobové ikonografii znázorňován jak s Biblí, tak také s kalichem. Kalich a právě tak Hus jako Boží mučedník se stali symboly spojujícími celou českou reformaci.

U některých historiků se také vyskytuje názor, že Hus obětoval svůj život za své subjektivní přesvědčení a iluzorní představu.[10] Jeho pojetí Boží pravdy a Božího či Kristova zákona bylo jen čistě jeho osobní mínění. O nic objektivního se z tohoto pohledu v Husově oběti nejednalo. Takový názor je však problematizován skutečností dalšího vývoje. Téma Božího zákona se stalo později stěžejním tématem jednání, diskusí a sporů mezi husitskými teology na jedné straně a katolickými teology reformního koncilu v Basileji na straně druhé. Husitští bohoslovci prosadili jako nejvyšší normu a měřítko jednání o čtyřech článcích „zákon Boží" v tzv. Chebském soudci.[11] To, o co se snažil neúspěšně Hus na Kostnickém koncilu – o dialog pod normou Božího zákona, k tomu došlo jistým způsobem po nezdaru válečných tažení proti Čechám na koncilu v Basileji.

Další názor, s nímž se můžeme setkat zvláště ze strany katolických teologů historiků, je, že Husovy požadavky a přísné morální nároky byly neuskuteč-

[7] Srov. COUFAL D.: *„Zapomenutí kalicha ve víru středověku. In: Pijte z něho všichni. Kostel sv. Martina ve zdi a víra v něm.* Eman Benešov 2014, s. 81-93.

[8] *Listy Husovy.* Upravil a přehlédl Bohumil Mareš, Praha 1901, s. 285.

[9] *Bohuslava Bílejovského Kronika Česká.* Acta reformationem Bohemicam illustrantia. Univerzita Karlova Evangelická teologická fakulta, Praha 2011, s. 36-37.

[10] KEJŘ J.: *Hus známý a neznámý.* Karolinum Praha 2010, s. 106-107.

[11] V dohodě zástupců husitů a Basilejského koncilu ze dne 18. května 1432 je řečeno:„…bude přijat za nejspravedlivějšího a nestranného soudce zákon boží, praxe Kristova, apoštolská a prvotní církve spolu s koncily a učiteli, kteří se na něm pravdivě zakládají" (*Molnár A.: Chebský soudce. In: Soudce smluvený v Chebu.* Cheb 1982, cit. s. 24).

nitelné a ve svém důsledku by vedly k anarchii církve a společnosti.[12] Nebere se však v úvahu skutečnost, že podstatné akcenty Husovy reformy se v jistém smyslu uskutečnily, jak v radikální důslednosti v Jednotě bratrské, tak ale i ve většinovém lidovém utrakvismu – církvi podobojí, která se v Čechách a na Moravě utvořila a získala si svoji určitou organizační samostatnost.[13] Nový pohled na utrakvismus přináší práce prof. Zdeňka Davida.[14] Tento specifický církevní útvar se nacházel v napětí mezi římským katolicismem a protestantismem. Přitom se utrakvisté považovali za součást obecné křesťanské církve. Ke specifickým znakům patřilo vysluhování podobojí a slavení svátku Mistra Jana Husa, jak je to dosvědčeno v liturgických knihách utrakvistů.

Jaký je poměr Církve československé husitské k Janu Husovi?

Církev československá husitská se utvářela z hnutí katolického modernismu. Nejednalo se o provinční záležitost, ale o součást evropského modernismu.[15] Výzkumem modernismu se zabývá Husitská teologická fakulta univerzity Karlovy.[16] Při vzniku Církve československé husitské v lednu roku 1920 bylo zcela zjevné spontánní přijetí Jana Husa a husitství. V Provolání národu československému je Hus zmiňován hned v úvodu ***„Věrni velikému odkazu svatého mučedníka kostnického…***".[17] Pak je uveden ještě jednou spolu s Cyrilem a Metodějem a s Českými bratry.[18] Členové první generace nové církve byli ovlivněni názory Tomáše G. Masaryka, který Husa pojímal jako náboženskou osobnost a oceňoval jeho humanitu.[19] V Českém misále z roku 1920 je již zařazen liturgický formulář ***„Na den slavný M. Jana Husa"*** a tento den byl připomínán i pálením hranice. Mnohé nově vybudované stavby nové církve nesou jméno „Husův sbor". Nacházíme v nich jak obrazy a sochy tohoto Kristova svědka, také Husovy citáty, tak i pietní prvky jako kameny z Husovy skály, z hradu Krakovce či prsť země z Husince nebo Kostnice. Po druhé světové válce do-

[12] Srov. POSPÍŠIL C. V.: Husovská dilemata. Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří 2015, s. 279.
[13] ZILYNSKÁ B.: *Kališnická církev.* In: *Husitské století.* Pavlína Cermanová, Robert Novotný, Pavel Soukup (eds.), Nakladatelství Lidové Noviny Praha 2014, s. 586 – 605.
[14] DAVID Z.: *Nalezení střední cesty. Liberální výzva utrakvistů Římu a Lutherovi.* Filosofia Praha 2012.
[15] Srov. ARNOLD C.: *Malé dějiny katolického modernismu.* Vyšehrad Praha 2014.
[16] Kučera Zdeněk: *Hoře a milost. Ke kořenům teologie církve radikálního modernismu.* Brno 2001.
[17] SPISAR A.: *Ideový vývoj církve československé (nástin)*. Praha 1936, cit. s. 327.
[18] Tamtéž s. 328.
[19] MASARYK T. G.: Jan Hus. Naše obrození a naše reformace. Praha 1908.

chází k vydávání spisů z období české reformace a studiu Jana Husa z iniciativy církevního historika prof. M. Kaňáka. Ten také uspořádal sborník Hus stále živý.[20] V roce 1968 se rozvinula diskuse o názvu církve. Nešlo o důvody politické, které vedly k rozšíření názvu, ale o náboženské a teologické, jak prokazují práce prof. Z. Trtíka.[21] Upřesnění názvu církve jako „husitská" přijaté na VI. sněmu charakterizuje církev ve smyslu své vlastní teologické a organizační svébytnosti mezi římským katolicismem a protestantismem.

Církev československá husitská se přihlašuje k husitství v celého jeho šíři, jak k radikálnímu táborství představovanému Mikulášem z Pelhřimova, tak i k umírněnému či konzervativnímu utrakvismu Jana Rokycany a dalších bohoslovců. A též tato živá tradice naší církve zahrnuje celou českou reformaci včetně Jednoty bratrské s jejím důrazem na činnou víru a vzdělání.

Na sněmu v roce 2014 přijala naše církev Prohlášení k 600. jubileu, v němž je formulován její vztah k Husovi. V závěru svého příspěvku budu z něho citovat:

„Církev československá husitská zdůrazňuje význam Mistra Jana Husa především jako mučedníka – svědka Pravdy, jíž je Ježíš Kristus sám (J 14,6), kněze, kazatele Božího slova a reformátora církve motivovaného láskou ke Kristu a církvi. Husův odkaz nás trvale motivuje studovat i promýšlet Písmo svaté, obecnou křesťanskou tradici i tradici české reformace, ale také nám připomíná etický, existenciální i společenský rozměr biblické víry s důrazem na sociální spravedlnost a solidaritu." [22]

„Hodnoty, které hledal a zastával Mistr Jan Hus, přesahují obzor dějin, nemáme je ve své moci a život jednotlivce i celé společnosti bez nich ztrácí potřebnou hloubku a smysl. Chceme proto tento Husův odkaz spolu se všemi křesťany a lidmi dobré vůle dál připomínat, přispívat k jeho aktualizaci a podporovat tak rozvoj svobodné, občanské společnosti založené na respektu k člověku, jeho důstojnosti, solidaritě a na vzájemné úctě a dialogu v naší zemi i kdekoli na světě."[23]

[20] *Hus stále živý. Sborník studií k 550. výročí Husova upálení.* Uspořádal Miloslav Kaňák. Praha 1965.
[21] Trtík Z.: *Československá církev a husitství.* Theologická revue 1969, s. 61-69.
[22] *Slavnostní prohlášení CČSH k 600. Výročí Mistra Jana Husa. In: VIII. sněm Církve československé husitské. Průběh, dokumenty, poselství.* Praha 2014, cit. s. 97.
[23] Tamtéž, cit. s. 99.

Synodní senior Českobratrské církve evangelické a místopředseda Ekumenické rady církví Mgr. Joel Ruml

Vážený bratře patriarcho, vážení přítomní, vážení hosté, děkuji za pozvání. Dovolil bych si tento pozdrav přednést i jménem zde přítomné ekumeny. Se zájmem jsem vyslechl obě přednášky. Uvědomil jsem si dvě skutečnosti, které se pokusím shrnout.

Navzdory tomu, že stárneme, máme veliké štěstí. Dnes jsme měli před očima Tomáše Garrigua Masaryka a Mistra Jana Husa – svědky, velikány, zástupce české minulosti, které dělí stovky let. A je štěstí, že dnes můžeme před sebou tyto velikány vidět a zároveň mít naději, že tak, jak léta jdou, těmto velikánům není konec, že po nich přijdou další.

Ta druhá věc se týká skutečnosti, že někdy máme optimistický dojem, jak naše doba postupuje, jak žijeme lépe, jsme lepší lidé. V obou příspěvcích se objevilo, že Hus a Masaryk jsou lidé, kteří ve svém odstupu vlastně kladou podobné důrazy. Teologicky se setkávají s důrazem na lidskou osobnost, vzdělání, charakter člověka, a tím vlastně neříkají nic jiného, než že sice kulisy se mění, ale člověk potřebuje sám na sobě stále pracovat. I proto je dobré takováto srovnání slyšet, s takovými odkazy a zdůrazněními osobností se setkávat, a mít tak naději, že snad nejsme svědky rozpadu civilizace, ale že jde o přelom, z něhož lze i očekávat, že civilizace půjde jiným a lepším směrem. Také díky tomu, že v naší české kotlině máme takové předky. Děkuji za příležitost být tady s vámi.

⌘ ⌘ ⌘

Prof. ThDr. Jan Blahoslav Lášek

Velmi rád jsem vyslechl přednášku profesora Zdeňka Davida, neboť je vždy užitečné vidět, jak jsme vnímáni zvenčí. Profesor David je sice Čech, nicméně celý svůj život prožil v USA a je pozoruhodné, jak zdejší věda reflektovala českou reformaci a myšlení. Jde o poměrně dlouhou tradici a já jen lituji, že práce od poloviny 19. století nejsou dodnes přeloženy. Pan profesor si svou práci o utrakvismu, jak mi říkal, přeložil do češtiny sám, ale je zde celá řada prací badatelů, rovněž česko-amerických nebo českých. Jedním z prvních badatelů

zabývajících se v Americe Husem a husitstvím byl v 60. letech 19. století Emil Gilet, dále také David Schaff, autor monografie k výročí 1915. Pak bych chtěl zmínit práce Čechoameričana Matthewa Spinky – především velkou monografii o Husovi z roku 1968, monografii o Husově eklesiologii též ze 60. let, antologii „Hus na koncilu kostnickém" a v neposlední řadě dílo Howarda Kaminského ze 60. let „Dějiny husitské revoluce". Myslím si, že by bylo velmi užitečné, kdyby i tyto starší práce, reflektující českou reformaci, byly překládány do češtiny: pohled zvenčí totiž někdy dovede upozornit na to, co my nevidíme; ať z důvodů nacionálních, lokálních či temporálních. Jsem velmi rád, že jsem vyslechl přednášku kolegy, jehož jsem, přestože ho znám více než dvacet let, slyšel poprvé akademicky přednášet, a mohu konstatovat, že jeho pohled je naprosto vyvážený. Děkujeme Vám a těšíme se na Vaše další práce – i v českém jazyce.

⁂ ⁂ ⁂

Prof. ThDr. Zdeněk Kučera

Dámy a pánové, slyšeli jste, že Masaryk mluvil v roce 1915 dvakrát ve Švýcarech: 4. července v Curychu a 6. července v Ženevě. Mělo to své důvody. Curych je dodnes městem, kde se hovoří německy. Za světové války zde žili lidé, kteří podléhali velkoněmecké propagandě, a také tam působila německá špionáž, když jistého muže jménem Nikolaj Lenin z Curychu poslala do Ruska.

V Ženevě, frankofonním a republikánském městě, městě s velkou tradicí Kalvínovou, Masaryk vystoupil se svým programem odboje, jenž je morálně oprávněný. Ve strojopise Masarykova projevu, uloženém v Masarykově ústavu jsem našel následující větu: Když bude třeba, budeme se bránit železem. Když Masaryk v tomto duchu hovořil po oficiální části, sešli se s ním členové České besedy, českého krajanského spolku, jenž dodnes ve Švýcarsku existuje. Můj tatínek Jaroslav Kučera byl předsedou pořadatelského sboru; v sále „de la reformation" Masaryk pronesl svůj projev. Když se tito Češi sešli s panem profesorem a položili mu otázku „co máme dělat", Masaryk říká naprosto jednoznačně: „Budujte armádu." A tak to také dělali. Dozvěděla se o tom samozřejmě rakouská špionáž, a jak víme ze svědectví Masaryka i dalších, usilovala o jeho život. Chtěli ho otrávit a volili i jiné metody. Češi z České besedy proto po 24 hodin hlídali před hotelem Richmond, kde Masaryk bydlel, a vzhledem k tomu, že v neutrálním státě nemohli mít zbraně, byli ozbrojeni nabroušený-

mi pilníky. Znalci historie vědí, že na tento útok pilníkem doplatila Alžběta Bavorská. Rakouská služba sledovala velice pečlivě vystoupení našich Čechů ve Švýcarech, a tak byl můj otec odsouzen dvakrát k trestu smrti, jednou pod jménem Jaroslav Kutschera a podruhé Jerome Küsera…

Naposledy bych chtěl zmínit, že doma máme velkou fotografii, kde jsou mladí mužové – můj otec v první řadě – a je tam napsáno: Za tatíčkem Masarykem, Ženeva, 28. 7. 1918. Vystoupení českých Švýcarů právě v této době mělo svůj kontext: Masaryk a celá česká národní rada slavila tehdy jeden úspěch za druhým, anglická vláda 5. června vyhlašuje ochotu uznat národní radu jako základ příští vlády, k tomu se připojují 29. 6. Francouzi, kteří uznávají právo na samostatnost a zakrátko na to Štefánik podepisuje smlouvu s Italií o působení našich legionářů v Itálii. A pak následoval samozřejmě další úspěch, kdy se švýcarští Čechové hlásí k Masarykovi, a sice 3. srpna ve Washingtonu došlo k dohodě japonsko-americké o vojenské a materiální podpoře naší armády v Sibiři. Tehdy naši legionáři vstoupili do mezinárodního kontextu a provedli to, co se očekávalo – jednak doma a jednak v obraně demokracie proti nastupující komunistické diktatuře.

Další věc, kterou bych rád poznamenal, se týká zmíněného nápisu „za tatíčkem Masarykem". Mnozí soudí, že tzv. „tatíčkování" se objevilo až v republice. Zdá se mi, že tomu tak není a že titul tatíček má svůj původ v Rusku, kde Masaryk působil a byl zde uznávanou vládnoucí autoritou. V Rusku se totiž vládci, zejména laskavému, říkalo báťuška. Zde bych tedy viděl onen vliv „tatíčkování".

To úplně poslední, co bych chtěl říct, je, že Masaryk byl nejen laskavý, ale také přísný, a především, že jeho duchovní autorita daleko převyšovala malé pravomoci, které byly československému prezidentovi svěřeny. V tom směru je stále jeho osobnost předobrazem politiků, kteří vládnou především duchem a teprve potom, když je to nutné, následují sankce mocenské. Děkuji vám za pozornost.

Modlitba při příležitosti výročí narození T. G. Masaryka

Bože, ty jsi Pánem nad dějinami světa a národů!
K tobě se modlíme za svůj národ,
když myslíme na jeho zápasy a porážky, utrpení i naděje.
Děkujeme ti za svou pozemskou vlast, kterou jsi nám daroval
a v níž můžeme žít a navazovat na víru, dílo a zkušenosti minulých generací, které tu byly před námi.
Myslíme s vděčností na prvního prezidenta Tomáše G. Masaryka,
který se snažil zastávat pravdu,
stavěl službu druhým nad moc a násilí
a prosazoval hodnoty lidskosti.
Uvědomujeme si nezměrnou hodnotu míru a pokojného soužití, když na řadě míst ve světě se řeší spory zbraněmi.
V čase, kdy se lidé od sebe vzdalují pro své náboženské a politické přesvědčení, pro kulturní a národnostní rozdílnost, nám náš první prezident ukazuje na hodnotu našeho společného lidství. Děkujeme ti, Bože, za tento jeho odkaz.
Bože, dáváš nám v Ježíši Kristu, svém Synu, poznávat úzkou cestu Pravdy, kterou hledal, po níž se vydal a k níž zval Mistr Jan Hus a mnozí tvoji svědkové víry.
Prosíme tě za mír, dobro a požehnání pro naši zemi i všechny lidi.

Kéž je nám Bůh milostiv a dá nám požehnání, kéž nad námi rozjasní svou tvář! (Ž 67,2) Amen.

Březen 2015 *T. B.*

„Stůjtež v poznané pravdě! – Braňte pravdy až do smrti!“ – to je velké naučení Husovo a naučení z jeho života. Oslavujeme dnes mučedníka; avšak doufáme, že už nebude mučedníků a přičiníme se ze všech sil, aby jich nebylo. Řekl to Havlíček, oddaný ctitel Husův: „Dříve mužové umírali pro čest a slávu svého národa, avšak my, my chceme žíti a pracovati.“ Ideál humanity si žádá života, života zcela kladného, nikoli smrti. Smrt usoupí životu. Tato naděje, tato povinnost – to je dědictví české reformace.

Z promluvy T. G. Masaryka v Ženevě 6. července 1915

„Nehledejme nějakých tajeplných, nadmíru hlubokých a nových formulí a posledních slov pro všecky hádanky života. Hádanky jsou staré a odpovědi k nim jsou také staré. A mnohé ty odpovědi jsou dobré a správné. Ale tobě budou správnými, když je pochopíš sám a v okolnostech svých, jen sobě vlastních. Pak mnohé, co jsme dávno slyšeli, dává pro nás nového smyslu.“

TGM – Ideály humanitní